

Lojze Požun

Zaledna vojaška oblast v zahodnih predelih Slovenskega Primorja

Da bi podprl delo vojaške in politične oblasti narodnoosvobodilne borbe na osvobojenem ozemlju, je Glavni štab NOV in POS po odredbi vrhovnega komandanta NOV in POJ¹ vzpostavil 13. septembra 1943 v zaledju operativnih enot na Dolenjskem šest področnih komand,² ki so jih po organizacijskih izkušnjah že 7. oktobra 1943 združili v tri po več političnih okrožij obsegajoča področja.³ Organizacijski odsek pri Glavnem štabu je poslal novopostavljenim zalednim oblastem naslednja navodila:

Komando področja postavlja, imenuje in ji neposredno poveljuje Glavni štab NOV in POS. Le-ta postavi komandanta področja, odgovornega za delo vseh organov vojaških oblasti v zaledju, namestnika komandanta, ki vodi tudi ekonomski odsek, ter pomočnika komandanta, ki vodi politično delo in je obenem predsednik vojaškega sodišča. Glavni štab daje področju na razpolago predvsem ljudi, ki niso sposobni za službo v operativnih enotah.

Naloge komande področja so: razbremeniti operativne enote vojaških poslov v zaledju, mobilizirati ljudi v NOV in POS ter za vojaške posle v zaledju, skrbeti za prehrano, opremo in namestitev operativnih in zalednih enot, zbirati živež tudi v skladiščih, vzpostavljati vojaške delavnice, organizirati javna dela v sporazumu z NOO in odbori OF, urejevati zaledno zdravstveno službo, postavljati, voditi in oskrbovati zdravstvene ustanove, vzpostavljati in urejevati vse vrste prometa, skrbeti za transport oddelkov in materiala, vzdrževati red, boriti se proti peti koloni, izdajstvu, paničarstvu, sabotazi, špijonaži ter proti vsaki obliki pomoči sovražniku, nadzirati zaplenjeno imovino narodnih sovražnikov, urejati vojaško sodno oblast, organizirati obveščevalno službo, postavljati in nadzirati komande mest in partizanske straže, tesno sodelovati z NOO in odbori OF ter skrbeti za izvrševanje odlokov teh odborov.

Komande mest so izvršni organi komande področja; le-ta jih postavlja v mestih ali na važnih križiščih in imenuje njihov kader. Komanda mesta sestavljajo: komandant mesta, namestnik in pomočnik. Zadnja dva je postaviti le v večjih krajih. Funkcije članov komande mesta so tako razporejene kot pri komandi področja. Osebe sestoji iz nesposobnih za operativno vojsko. Naloge komande mesta so podobne tistim komande področja, posebno morajo pa še skrbeti za varnost prebivalstva.

Partizanske straže so organi komande področja in komand mest. Te jih tudi postavljajo. V manjših krajih in vaseh ni partizanskih straž, ker se tam

¹ Odredba vrhovnega komandanta NOV in POJ, september 1942, izvornik v arhivu CK ZKS v Ljubljani.

² Odredba Glavnega štaba NOV in POS 13. IX. 1943, vsi izvorniki, ki jih navajam, se nahajajo v arhivu Muzeja NO LRS v Ljubljani.

³ Odredba Glavnega štaba NOV in POS 7. X. 1943.

vzpostavlja narodna zaščita. Partizanske straže opravljajo vse mobilizacijske posle v svojih okoliših po ukazih nadrejenih komand mest ali področja. Imeti morajo natančen pregled nad vojnimi obvezniki. Pri obhodih poverjenega jim ozemlja morajo skrbeti za red, nadzirati sovražnike narodnoosvobodilne borbe, izvršiti ukaze o sprejemu, namestitvi in opremljanju enot, ki gredo preko njihovega terena, nadzirati in upravljati vojaški in civilni promet, privedi na komando mesta ali področja civilne ali vojaške osebe, ki so brez predpisanih izkazov in dovoljenj, izdajati prebivalcem svojega okoliša propustnice, skrbeti za zaščito prebivalstva, organizirati obveščevalno službo in službo zveze ter stražiti in čuvati vse, kar jim je poverjeno. Partizanske straže se imenujejo po kraju, v katerem se nahajajo. V nje se stekajo ljudje, ki zaradi svoje fizične nesposobnosti, mladoletnosti ali starosti ne morejo biti poklicani v vojsko. Ureditev partizanskih straž je vojaška.

Vsi, ki so odrejeni v službo k zaledni vojaški oblasti, nosijo na pokrivalu rdečo peterokrako zvezdo na zelenem peterokotnem polju. Komandant področja nosi na levem rokavu peterokrako rdečo zvezdo na zelenem peterokotniku, pod njo tri zelene trake (podobno kot komandant bataljona). Namestnik komandanta nosi isto oznako z zeleno črko »N« nad zvezdo, pomočnik pa ima nad njo črko »P«. Komandant mesta nosi na levem rokavu rdečo peterokrako zvezdo na zelenem peterokotniku in dva pokončna zelena traka (kot komandir čete). Njegov pomočnik in namestnik pa črki »P« in »N« nad zvezdo. Komandirji partizanskih straž nosijo na levem rokavu peterokrako rdečo zvezdo na zelenem peterokotniku z eno navpično črto zelene barve, komisarji pa v rdeči zvezdi znak »OF«.⁴

Ustanovitev in delovanje zalednih vojaških oblasti v Slovenskem Primorju l. 1943

Z vzpostavitvijo Triglavske, Goriške in Tržaške divizije (6. okt. 1943) se je tudi na njih operacijskem območju izkazalo za potrebno ustanoviti zaledno vojaško oblast.

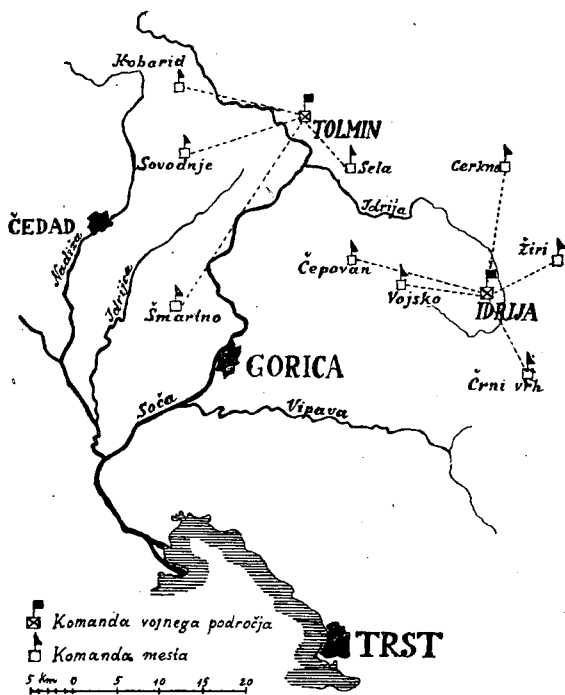
Medtem ko so Tržaško divizijo kmalu po ustanovitvi ukinili in je odredne ter zaledne vojaške posle na ozemlju do ustanovitve Južno-primorskega odreda opravljala Kosovelova brigada, je Operativni štab za zahodno Slovenijo po ukinitvi Briško-beneškega in Tolminskega (17. okt. 1943) ter Idrijskega in Dolomitskega odreda (22. okt. 1943) in po vključitvi njih moštev v enote Goriške in Triglavske divizije postavil skoraj istočasno (22. okt. 1943) dve zaledni vojaški oblasti.⁵

Komanda idrijskega področja na območju bivšega Dolomitskega in Idrijskega odreda je kot zaledna oblast Triglavske divizije zajela rajone: idrijski, cerkljanski, bukovski, čepovanski, banjski, črnovrški in polhovgrajski ter nekatere na novo osvobojene gorenjske predele, t. j. ozemlje, približno omejeno z železnico Podbrdo-Sv. Lucija, z reko Sočo do Sv. Gore, proti vzhodu od Solkana do Idrije. Na tem področju so vzpostavili komande mest: Cerčno, Vojsko, Čepovan, Črni vrh nad Idrijo in pozneje še Žiri, katere so po večjih vaseh postavile tudi partizanske straže. Za komandanta področja so imenovali Leo-

⁴ Navodila organizacijskega odseka pri Glavnem štabu NOV in POS 14. IX. 1943.

⁵ Odredba Operativnega štaba za Zahodno Slovenijo 22. X. 1943; poročilo komande Tolminskega področja 24. X. 1943; navodila štaba XXVII. divizije.

Organizacija zaledne vojaške oblasti na Primorskem jeseni in pozimi l. 1943/1944

polda Škrabarja-Vanjo, za namestnika Antona Dragarja, za pomočnika pa dr. Sama Lovšeta. Pod komando idrijskega področja je bilo okrog 400 ljudi.⁶

Komanda tolminskega področja na območju bivšega Briško-beneškega in Tolminskega odreda je kot zaledna oblast Goriške divizije zajela ozemlje: Brda, Tolminsko, Kobariško, Vzhodno in Zahodno Benečijo ter Rezijo. Za komandanta je bil imenovan dr. Slavko Zore-Griša, za namestnika Ljubomir Nenezič, za pomočnika Mirko Bizjak. Ko sta po nalogu XXVII. divizije »Goriške« obe Soški brigadi, XVII. in XVIII., odstopili področju okrog 180 mož, je področna komanda lahko 29. oktobra 1943 z naredbo št. 1 imenovala štiri komande mest: Kobarid (komandant Stojan Smerkolj, namestnik Janez Deisinger), Sovodnje v Benečiji (komandant Rudi Lavrenčič, namestnik Saša Štempihar, pomočnik Edo Gačnik), Šmartno v Brdih (komandant Črtomir Kolenc, namestnik Just Brezigar, pomočnik Boris Battelino) in Sela na Tolminskem (komandant Niko Fabjan, namestnik Adolf Kos).⁷

Operativni štab za Zahodno Slovenijo je po odloku Glavnega štaba NOV in POS izdal vsem vojaškim enotam v zahodni Sloveniji še dodatna navodila o organizaciji vojaške oblasti v zaledju. Po njih je ustanavljati posamezne komande področij na ozemlju več političnih okrožij OF; ustanovi pa jih poleg Glavnega štaba lahko tudi Operativni štab za zahodno Slovenijo. Področno sodišče posluje po pravilniku, ki ga je izdal sodni oddelek Glavnega štaba

⁶ Poročilo štaba XXVII. divizije »Goriške« 27. X. 1943.

⁷ Nalog štaba XXVII. divizije »Goriške« 27. X. 1943; odredba št. 1 komande tolminskega področja 29. X. 1943.

NOV in POS; pri komandah mest se sodišča ne postavljajo. Na vseh komandah področij, mest, partizanskih stražah je treba zaposliti popolnoma vojaške osebnosti. Komandam mest in partizanskim stražam je dodeliti vojsko, sestavljeno izključno iz vojnih obveznikov in prostovoljcev. Vsa zaledna vojska mora biti formirana v čete in bataljone s svojo običajno komando in mora živeti strogo vojaško. V zaledni vojski ne smejo domačini služiti blizu svojega domačega kraja. Politkomisar partizanske straže lahko opravlja politično delo hkrati pri več partizanskih stražah. Komande mesta naj imenujejo posebnega inštruktorja partizanskih straž; le-ti nosijo na levem rokavu rdečo zvezdo, okrog nje pa zelen krog.⁸

Obe področni komandi, idrijska in tolminska sta dobro zastavili svoje delo. V prvi vrsti so zbirali orožje in strelivo, večinoma poskrto še izza italijanskega zloma. Nekaj tega so oddajali borbenim enotam, nekaj pa vskladiščili. Pričeli so z mobilizacijo. Ceste v notranjosti so očistili zasek in jih pripravili za lažji promet. Ker so bili z izjemo Brd vsi kraji gospodarsko pasivni, je bilo vprašanje prehrane najbolj pereče. Zaledne vojaške oblasti so v sodelovanju s terenskimi gospodarskimi komisijami, kjer so obstajale, prepovedale izvažati predvsem v sovražnikove postojanke kakršen koli živež razen vina in kovanja; in še za to dvoje so dovolili samo zamenjavo za druga živila. Izdajali so propustnice za gibanje prebivalstva iz kraja v kraj in s patroljami nadzirali civilni ter vojaški promet. Pripravljali so nekaj obrtnih delavnic in izdali več vrst letakov.⁹

Zaradi sovražnikovih priprav na novembrsko ofenzivo pa sta obe področji pri svojem komaj dobro vpeljanem delu iz dneva v dan zadevali na vedno večje težave. Tako se je morala komanda mesta Sovodnje v Benečiji že 2. novembra z vsem moštvom in podrejenimi partizanskimi stražami priključiti XX. brigadi, kjer je še naprej opravljala naloge zaledne vojaške oblasti, pomagala pri intendantskih poslih brigadi, bila pa je še pod poveljstvom komande tolminskega vojnega področja.¹⁰

12. novembra so razpustili komandi mesta Kobarid in Sovodnje ter njima podrejene partizanske straže, moštvo dodelili komandi mesta Šmartno, nekaj pa so ga dali na razpolago štabu XXVII. divizije za pionirske čete in za stražo prav v tistem času ustanovljenemu delovnemu bataljonu, ki je bil neposredno vezan na tolminsko področje in so se vanj zbirali iz operativnih enot ter preko vojaških sodišč disciplinsko in sodno kaznovani ljudje, podobno kot je bilo to tudi z delovnim bataljonom pri idrijskem področju.¹¹

Ko je postalo tolminsko področje v nemški novembrski ofenzivi nasploh prizorišče hudih bojov, se je področna komanda v začetku decembra premaknila na ozemlje komande mesta Sela (Tolminsko), in ko je bila le-ta po ukazu III. operativne cone »Alpske« 6. decembra priključena komandi idrijskega področja, so istočasno ukinili tudi samo komando tolminskega področja.¹²

Ker po ofenzivi in odhodu enot Goriške divizije preko Soče ni bilo na ozemlju med Sočo in Nadižo nobene partizanske enote, ki bi sovražnika ovirala

⁸ Navodilo Operativnega štaba za Zahodno Slovenijo 18. X. 1943.

⁹ Poročilo štaba XVIII. brigade 11. XI. 1943; poročilo organizacijskega odseka III. operativne cone 29. XI. 1943.

¹⁰ Poročilo štaba XX. brigade 7. in 8. XI. 1943.

¹¹ Naredba komande tolminskega vojnega področja (citiram TVP) 12. XI. 1943; poročilo organizacijskega odseka štaba III. operativne cone 29. XI. 1943.

¹² Odredba štaba III. operativne cone »Alpske« 6. XII. 1943.

pri izkoriščanju tega predela, je bil 24. decembra na novo vzpostavljen Briško-beneški odred,¹³ njemu pa po odredbi III. operativne cone »Alpske« priključeno tudi vse moštvo istočasno ukinjene komande mesta Šmartno (Brda).¹⁴ Štab Briško-beneškega odreda (komandant Jože Gačnik) je tako poleg naloge zbrati razkropljeno moštvo Goriške divizije prevzel tudi nasploh dolžnosti zaledne vojaške oblasti.

Idrijsko področje je zgubilo komande mest Cerkno in Žiri, odkoder so še pravočasno umaknili čevljarске stroje in usnje. Čepovan so kmalu ponovno osvobodili, komandi mest Vojsko in Črni vrh pa nista bili prizadeti. Tako se je skrčilo idrijsko področje na ozemlje na levem bregu Idrijce in okoliš komande mesta Črni vrh. Ozemlje okrog Cerknega, ki ga je NOV ponovno zasedla, je ostalo operacijsko področje. Z zalednega ozemlja je področna komanda nabavljala za vojsko živež in druge potrebščine iz Vipavske doline in goriške okolice vse dokler ni štab IX. korpusa konec januarja 1944 tudi njo razpustil, iz moštva njenih komand mest Sela, Čepovan, Črni vrh in Vojsko ter 16 partizanskih straž, skupno iz okrog 300 ljudi, pa ustanovil Dolomitski in Idrijsko-tolminski odred.¹⁵

Zaledna vojaška oblast v zahodni Primorski I. 1944—1945

Po obvestilu odseka za zaledje IX. korpusa vsem rajonskim komitejem KPS sodeč, je štab IX. korpusa že v marcu 1944 pripravljal na svojem območju ponovno vzpostavitev zaledne vojaške oblasti. Postaviti so hoteli komande tolminskega, idrijskega in vipavskega vojnega področja s pripadajočimi ekonomskimi, sanitetnimi in sodnimi odseki ter odseki za zveze. Vsako področje naj bi imelo po tri komande mest. Tolminskemu bi pripadle: Sela, Grant in Čadrg.¹⁶ Z ustanovitvijo zaledne vojske pa so razen na idrijskem in vipavskem področju (ponovno vzpostavljeni marca 1944) odlašali tja do julija 1944, pač zaradi posebnih razmer v zahodni Primorski, zaradi razvoja in delovanja Briško-beneškega odreda in ker takrat tamkaj ni bilo drugih večjih operativnih enot. Oddelek za zaledje IX. korpusa se je 1. junija 1944. leta preimenoval v Vojno oblast IX. korpusa. Ta je odgovarjala za svoje zaledno delo Glavnemu štabu NOV in POS, podrejena pa ji je bila vsa zaledna vojska IX. korpusa.

1. julija je Vojna oblast IX. korpusa na ponovno zahtevo Glavnega štaba postavila tudi komando tolminskega vojnega področja.¹⁷ S tem da je poslala nekaj vodilnih funkcionarjev, ki so večji del že delovali pri komandah mest vipavskega ali idrijskega področja, je omogočila 4. julija 1944 tudi postavitev komand mest Tolmin (Sela), Kobarid in Kojsko (Šmartno).¹⁸

V komando tolminskega vojnega področja so bili imenovani komandant Jože Gačnik, njegov namestnik Dušan Reja, politkomisar Drago Jug-Gruden in ekonom Rudolf Lukan. Komando mesta Tolmin so sestavljali komandant Ma-

¹³ Odredba štaba XXVII. divizije »Goriške« 24. XII. 1943.

¹⁴ Odredba štaba III. operativne cone »Alpske« 24. XII. 1943.

¹⁵ Poročilo organizacijskega odseka IX. korpusa 15. I. 1944; odredba štaba IX. korpusa 26. I. 1944.

¹⁶ Obvestilo odseka za zaledje IX. korpusa 23. III. 1944.

¹⁷ Poročilo Vojne oblasti IX. korpusa 3. VII. 1944.

¹⁸ Objava št. 38/44 Vojne oblasti IX. korpusa 4. VII. 1944; sporočilo štaba IX. korpusa 7. VII. 1944.

Organizacija zaledne vojaške oblasti v zahodni Primorski od marca oziroma julija 1944 do reorganizacije 19. avgusta 1944

tevž Pišler-Branko, namestnik Friderik Di Bon in politkomisar Miran Hočever, komando mesta Kobarid komandant Stojan Gruntar in politkomisar Nande Lesjak, komando mesta Kojsko pa komandant Rafael Lampe-Ciril, namestnik Franc Benčina-Metod ter politkomisar Anton Knapič.¹⁹

Komanda tolminskega vojnega področja je takoj poiskala zvezo z vsemi vojaškimi enotami, terenskimi odbori in gospodarskimi komisijami, kolikor so le-ti vsi na njenem ozemlju obstajali. Sicer pa je imela opravljati svoje zaledne naloge po navodilih in odredbah odsekov in Vojne oblasti IX. korpusa.

Novim zalednim komandam so razmejili ozemlje. Komandi mesta Kojsko je pripadel odsek z goriškimi in zahodnimi Brdi do Soče, na severu do reke Idrije in od njenega izvira preko kote 930 na Čiginj in Kozaršče do Soče. Komanda mesta Kobarid je dobila vso Benečijo od reke Idrije do Soče in na severu Bovško do Soče in bivše jugoslovanske-italijanske meje. Komandi mesta Tolmin so določili vse ozemlje med Sočo, železnico Sv. Lucija-Podbrdo in bivšo jugoslovansko-italijansko mejo. Vse tri komande so bile dolžne postaviti, kakor hitro bi jim to dopuščalo številčno stanje moštva, na svojem ozemlju po dve partizanski straži s po dvajset možmi. Komanda mesta Kojsko naj bi ju postavila v zahodnih Brdih in na Kombreškem, Kobarid v Benečiji blizu Srednjega in pri Bovcu, Tolmin pa na Krnu in v Nemškem rutu.²⁰

¹⁹ Odsek za kadre Vojne oblasti pri IX. korpusu 4. in 15. VII. 1944; odredba komande TVP 21. VII. 1944.

²⁰ Navodila komande TVP 14. VII. 1944.

Za uvedbo discipline, pozdravljanje, redno umivanje, britje itd. so odgovarjali komandanti in politkomisarji.²¹ Taborišča so morali zavarovati s stražami, izvidnicami in patroljami. Streljati v njihovi bližini niso smeli. Manjše patrolje niso smele prenočevati ali se dalj časa zadrževati v krajih, kjer bi jih utegnil presenetiti sovražnik ali jih kdo izdati. Ker so Nemci poskušali od srede julija do srede avgusta večkrat obkoluti in poloviti tudi komande mest, so odredili, da morajo kraj svojega bivanja pogosto in kar najbolj tajno menjati. Za komando področja so lahko vedeli le kurirji.²²

Komanda področja se je selila 5. septembra iz vasi Martinjek v Imenje pri Šmartnem, 30. septembra je bila še v vasi Oborče, 13. oktobra v vasi Žarščina, od tam se je 20. oktobra preselila v Breg pri Višnjeviku, 24. oktobra odšla iz Brega v Nožno, kjer je bila še 30. oktobra, iz Nožnega se je vrnila v Višnjevik 14. novembra, od tam pa odšla 18. novembra v Velendol, iz Velenbola v Srednje (Benečija) 11. decembra, naslednjega dne pa je bila že v Gorenjem Trbilju.²³

Poročila o delu na komandah mest, o političnem delu ter o številnem stanju moštva, orožja in streliva so se stekala na področje tedensko, ekonomska štirinajstdnevno, blagajniška poročila s priloženimi potrdili pa mesečno. Septembra, ko so se odseki na področju že utrdili, so jim morali pošiljati poročila ločeno na ekonomski, sanitetni odsek (z veterinarsko sekcijo), odsek za mobilizacijo ter tolminsko področno vojaško sodišče.²⁴

Vojna oblast IX. korpusa je 19. avgusta zaradi novih razmer in lažjega delovanja preosnovala zaledno oblast. Vipavsko vojno področje se je preimenovalo v goriško in dobilo poleg komand mest Dornberg, Ajdovščina, Sežana in Senožeče še novo komando mesta Gorica. Idrijsko vojno področje je imelo po novem komande mest Idrija (poprej Vojsko), Cerčno in Čepovan; komando mesta Črni vrh so ukinili. Tolminsko vojno področje so preimenovali v kobariško vojno področje (KVP) in so mu poleg komand mest Kobarid, Tolmin in Kojsko dodelili še novo postavljeno komando mesta Breginj.

Na ozemlju IX. korpusa so 4. sept. 1944 vzpostavili tudi komando gorenjskega vojnega področja s komandami mest Jesenice, Kranj, Škofja Loka in Žiri, pozneje pa še komando mesta Bled (Bohinj), Tržič in Radovljica. Takrat so ustanovili tudi samostojno komando mesta Trst.

11. novembra 1944 sta se idrijsko in goriško področje združili v novo goriško vojno področje. Njegovim šestim komandam mest so 12. dec. 1944 priključili še komando mesta Postojna.

Istrsko vojno področje, ki je od marca 1944 delovalo s komandami mest Koper, Materija, Št. Peter in Ilirska Bistrica na območju VII. korpusa, je prešlo konec januarja 1945 pod Vojno oblast IX. korpusa.²⁵

Po imenovanju področnega zveznega in prometnega oficirja ter novega politkomisarja Emila Peršiča so postavili tudi po komandah mest manjkajoče funkcionarje, predvsem iz vrst partizanskih straž, ki so jih bili poprej poslali v podoficirske in oficirske šole.

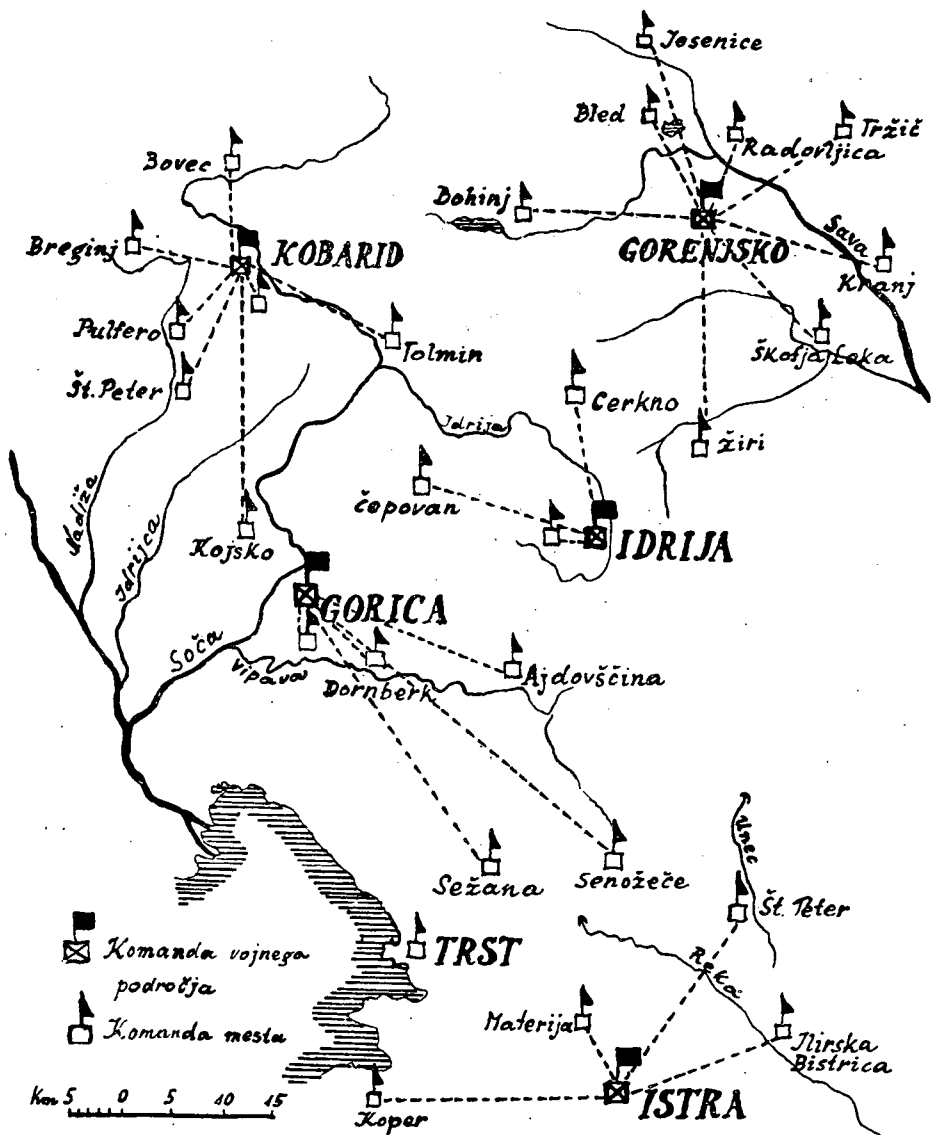
²¹ Ukaza komande TVP 28. in 30. VII. 1944.

²² Navodila komande TVP 22. VII. in 13. VIII. 1944.

²³ Poročila komande kobariškega vojnega področja (citiram KVP) od 5. IX. do 10. XII. 1944.

²⁴ Navodila komande TVP in KVP 19., 22. VII., 8., 9. in 14. X. 1944.

²⁵ Odredba Vojne oblasti 18. VIII. 1944; naredba Vojne oblasti 19. VIII. 1944; naredba komande KVP 2. IX. 1944; poročilo komande vojnega področja za Gorenjsko 16. IX. 1944.

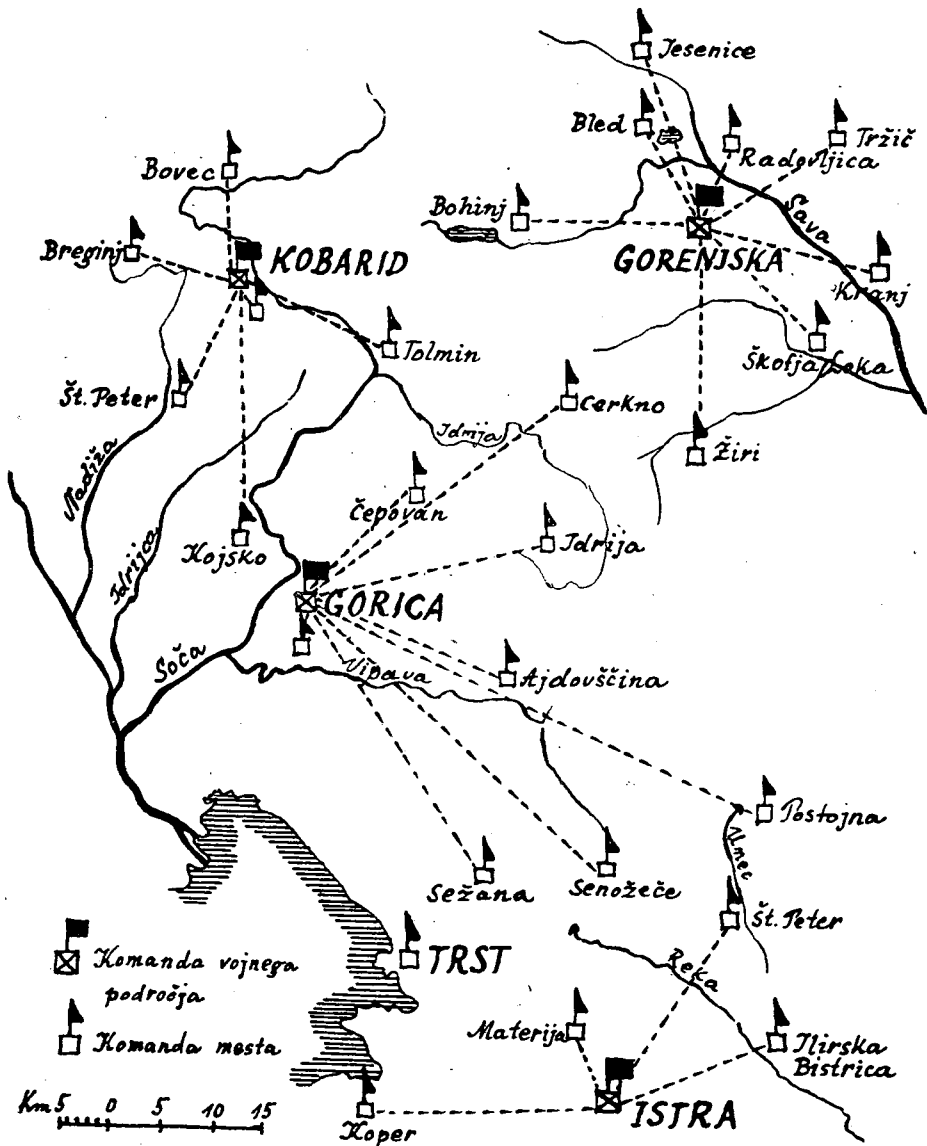

Organizacija zaledne vojaške oblasti na Primorskem v jeseni 1. 1944

Sredi septembra je XVII. SNOB sama vzpostavila novo komando mesta Bovec, od KVP pa zahtevala, naj organizira še komande mest Št. Peter, Pulfero in Rezija in je zanje poslala tudi nekaj vodilnega osebja iz svojih in enot Briško-beneškega odreda (BBO).²⁶ Zaradi pomanjkanja kadra in obširnega ozemlja, ki bi ga tako komanda KVP ne mogla v zadovoljivi meri nadzi-

²⁶ Poročilo komande KVP 17. IX. 1944.

Organizacija zaledne vojaške oblasti na Primorskem od srede novembra 1944 do osvoboditve

rati, se je komandant področja obrnil na načelnika štaba IX. korpusa za pomoč. Predvidevali so, da se bo področje razdelilo na dvoje: briško-beneško vojno področje s komandami mest Kojško, Št. Peter, Pulfero, Klodiči in kobariško vojno področje s komandami mest Kobarid, Bovec, Breginj ter Tolmin. Do konca septembra je vojna oblast sicer postavila komandi mest Št. Peter in Pulfero, do delitve področja na dvoje pa ni prišlo in tako ni uspelo sorazmerno

maloštevilni komandi KVP obvladati vseh poslov.²⁷ Poleg tega je zavirala delo tudi stalna menjava vodilnega osebja. Šele po ponovni reorganizaciji v novembru in decembru, s prihodom novega komandanta (Darko Derenda-Tine), politkomisarja (Jože Kuk-Branko) in drugih vodij odsekov, se je stanje vidnoboljšalo.²⁸

Ker so jedro XVII. brigade odpoklicali v sestav divizije, se je delokrog Rezijskega bataljona razširil tudi na Zahodno Benečijo in dolino Nadiže, Beneškega bataljona v vzhodno Benečijo, Brda, Idrsko, v dolino Soče in Nadiže, V. bataljon je poleg dotedanjega ozemlja na Tolminskem dobil še Baško grapo in Bovško. Za Minersko-sabotažni vod (MSV) so sklenili, da ostane v Brdih. Delovanje omenjenih treh bataljonov, ki so bili sicer povsem samostojne enote, je koordiniral Operativni štab za Benečijo oz. zahodno Primorsko. Bataljoni so morali poleg izvrševanja operativnih nalog predvsem mobilizirati in pri tem upoštevati navodila komande KVP, s katero je bil operativni štab in tudi sicer v tesnih stikih zaradi obveščevalne službe, dogajanja v Benečiji, preskrbe itd. Operativni štab je imel tudi nalogo skupno s komando KVP urediti odnose z italijansko brigado Picelli-Tagliamento iz divizije Garibaldi Friuli in do delov italijanske divizije Garibaldi Natisone, ki so še ostali na ozemlju KVP.²⁹

Številčno stanje moštva komande KVP se je gibalo oktobra in novembra 1944 od 45 do 54 ljudi, komande mesta Kobarid od 62 do 35, Kojsko 89 do 62, Št. Peter 17 do 41, Pulfero 17 do 12, Bovec 67 do 52, Tolmin 56 do 35 in Breginj 42 do 54 ljudi. Partizanski straži Kombreško in Nemški rut sta v tem času imeli 18 do 26 in 17 do 7 ljudi, delavski vodi pri komandi mesta Kojsko so šteli 14 do 227 ljudi, pri Kobaridu 6 do 12, Tolminu 43, Bovcu 31 in pri komandi mesta Breginj 37 ljudi. Skupaj je bilo na KVP torej 500 do 728 ljudi.³⁰

Komanda področja je 20. januarja 1945 imenovala po potrebi službe precej novih funkcionarjev po področnih odsekih, komandah mest, v bataljonu KVP in področni premični bolnišnici predvsem iz vrst vodilnih funkcionarjev komand mest Idrija, Cerkno, Sežana, Ajdovščina, Čepovan in Vojne oblasti IX. korpusa ter s tem podkrepila vlogo zaledne vojaške oblasti ob dokončni osvoboditvi ozemlja na skrajnem slovenskem zahodu.³¹

Odsek za mobilizacijo

Rekrutna komisija tolminskega področja, ki so jo sestavljali mobilizacijski oficir (namestnik komandanta) Dušan Reja, sanitetni referent Briško-beneškega odreda Marijan Zdravljčič in dr. Franc Karlin, veterinar, je pregledovala mobilizirance že v drugi polovici julija 1944. Delo sanitetnega referenta, posebno v rekrutni komisiji, sta do nastopa dr. Karla Rutarja konec avgusta opravljala tudi zdravnik bolnišnice »Svoboda« Ernest Berke ali zdravnik okrož. NOO

²⁷ Predlog komande KVP 19. IX. 1944; sklep Vojne oblasti 21. IX. 1944; pojasnilo komande KVP 21. IX. 1944.

²⁸ Navodila št. 1. Glavnega štaba za organizacijo korpusnih in conskih vojaških oblasti 30. IX. 1944; navodila Glavnega štaba št. 2 za organizacijo vojaške oblasti, edinic, dela 28. IX. 1944; poročilo komande KVP 26. XI. 1944; naredba štaba IX. korpusa o imenovanju 30. XI. 1944.

²⁹ Poročila kontrolorja komande KVP o delu komand mest 1., 14., 24. in 26. XI. 1944.

³⁰ Poročilo komande KVP o številčnem stanju moštva 10., 30. X., 15. in 30. XI. 1944.

³¹ Odredba komande KVP o imenovanju 20. I. 1945.

Žiga Osser-Pavel. Komisija je razporejala novice, ki so jih komande mest mobilizirale in privedle na določeno mesto na pregled, deloma v operativno ali zaledno vojsko, deloma v delovne čete, nesposobne pa odpustila domov. Transporte novincev na zborna mesta so morale komande mest predhodno najaviti, da so lahko pravočasno sklicali rekrutno komisijo.³²

Večji del za operativno vojsko sposobnih so po pregledu pošiljali v šolsko taborišče IX. korpusa, odkoder so jih razdelili po raznih enotah. Komande mest so si za svoje partizanske straže lahko obdržale poleg šestih mladih in zdravih domačinov, določenih za kurirsko službo, le za operativno nesposobne ljudi. Ker pa se je dogajalo, da so precej za orožje sposobnih le zadržali zase, je vojna oblast po podrejenih enotah v zaledju pobrala večkrat vse moštvo od 17. do 30. leta starosti, razen starih borcev, ranjencev in nesposobnih, poleg tega pa tudi strogo prepovedala odpustiti domov že mobilizirane ljudi po posredovanju raznih odborov, gospodarskih komisij in drugih. Tako so morali ponovno mobilizirati vse, ki jih ni odpustil divizijski, odredni ali področni sanitetni referent.³³

Ker so na ozemlju tolminskega področja od 1. 1943 dalje mobilizirale poleg BBO na svojih občasnih pohodih tudi razne operativne enote in to nenačrtno, je vojna oblast skušala to zadevo urediti tako, da so bili vojni referenti na terenu dolžni dostaviti zaledni oblasti točne spiske vojnih obveznikov po vaseh, tudi onih, ki so se trenutno nahajali v sovražnikovi vojski, ujetništvu, na prisilnem delu v Nemčiji, že v NOV ali drugje. Po teh spiskih so komande mest (razen komande mesta Breginj, ki je bila šele vzpostavljena) do začetka septembra 1944 lahko že načrtnje mobilizirale, n. pr. komanda mesta Kojško okrog 300, komanda mesta Kobarid 52 ljudi, medtem ko so na ozemlju komande mesta Tolmin v glavnem mobilizirale že operativne enote.

Komande mest so pošiljale pozivnice vojnim obveznikom tudi v sovražne postojanke in na ozemlje, ki ga je nadziral sovražnik. Po nalogu nadrejenih oblasti v Benečiji zaenkrat še niso začeli z mobilizacijo, pač pa so se z BBO dogovorili, da bodo tam še v naprej podpirali snovanje skupin iz domačih prostovoljcev.³⁴

Ker je bilo zalednim oblastem strogo prepovedano samostojno se razgovarjati z nemško vojsko, s katero so zaradi predaje, zamenjave ujetnikov ali drugih vojaških zadev včasih dobile zvezo, so v takih primerih predhodno vprašali na štab korpusa za mnenje. Dezerterje iz nemške vojske so s kobariškega vojnega področja pošiljali razorožene na štab IX. korpusa (preko komande mesta Čepovan). Z njimi so običajno nosili tudi zaplenjeno orožje. Posameznim zalednim štabom so dovolili stopati v stik z italijanskimi partizanskimi enotami le zastran predaje. Italijane, ki so dezertirali iz okupatorjeve vojske, so pošiljali v najbližje italijanske partizanske enote (bat. Mazzini, Friuli, Mammelli i. dr.). Tisti, ki so prišli prostovoljno, so lahko obdržali pehotno orožje. Belogardiste, domobrance, ki so prehajali v NOV, so takoj razorožili, jih zaslislali in s posebnimi patroljami poslali v šolsko taborišče IX. korpusa, kjer so med drugim preverjali tudi njih zadržanje in jih po navodilih korpusnega

³² Poročila rekrutne komisije TVP 27. in 29. VII., 2., 3., 12., 14., 16., 19., 23., 30. VIII., 5. in 18. IX. 1944.

³³ Navodila Vojne oblasti IX. korpusa 19., 24. VII. in 11. IX. 1944.

³⁴ Glej opombo 32.

štaba razporejali po edinicah. Zaledna oblast se je lahko pogajala z domobranci samo o prestopu v NOV.³⁵

Vojna oblast IX. korpusa je v začetku septembra predvidela, da se utegne tudi KVP zaplesti v kratkotrajne in težke borbe. Zato je odredila, naj komande mest in delovni vodi številčno zmanjšajo moštvo. Tako so v sestavu lahko ostali le neobhodno potrebni in sposobni za pohode, ostale sposobne pa so morali poslati v operativne enote, prav tako pa tudi v sporazumu s civilno oblastjo vse terenske delavce. V primeru večjih sovražnikovih premikov in čiščenj naj bi se tudi same komande mest in partizanske straže začasno priključile operativnim enotam.

Da bi pospešili in čimprej temeljito izvedli mobilizacijo, je štab IX. korpusa odločil, da so poleg vojne oblasti in področja dolžne mobilizirati tudi vse operativne enote na ozemlju, kjer so se nahajale, in pa terenski odbori. Tako operativne enote kot terenski odbori so morali poročati zaledni vojaški oblasti o vseh mobilizacijskih zadevah. Na okrožju je en član posebej odgovarjal za izvedbo mobilizacije z njihove strani, štab korpusa pa mu je dodelil v pomoč referenta, da je o mobilizaciji poročal na področje. Vse vojaške enote so morale, ne glede na to, kako daleč so bile terenske organizacije s pripravami za mobilizacijo, pričeti takoj s splošno mobilizacijo. Žensk niso silili v vojsko, ker so morale zamenjati mobilizirane pri delih doma.

Tiste komande, ki so imele več moštva, kot ga je predpisal Glavni štab za sestav čet pri področju ali komandah mest, so oddajale višek operativnim enotam. Mobilizaciji niso bili podvrženi ljudje, ki so bili po sklepu pokrajinskega ali okrožnega odbora zaposleni pri političnih organizacijah. Zaenkrat so bili izvzeti tudi člani narodne zaščite (NZ). Člane političnih vodstev in NZ je lahko vpoklical le pokrajinski ali okrožni odbor. Rekrutna komisija vojne oblasti je pregledala zaledno moštvo in v sodelovanju z okrožno gospodarsko komisijo tudi to organizacijo, ter jih razen neobhodno potrebnih mobilizirala.

Ker se je ob tej oktobrski mobilizacijski kampanji še mnogo ljudi odtegnilo, predvsem zaradi napak v političnih organizacijah, v vojski in zaledju, je Glavni štab NOV in POS konec novembra ponovno oklical mobilizacijo vseh živih in gmotnih sil na osvobojenem ozemlju. Vsi moški letniki od 1894 do vključno 1927 so bili vpoklicani pod orožje. Pozivu so se morali odzvati tudi moški, ki so bili starejši od 50 let ali mlajši od 18 let, kot tudi ženske, katere vse bi komande mest poimensko vpoklicale v vojaško službo. Tam bi jih zaposlili v njihovi stroki ali drugače v pomožni vojni službi. Pod mobilizacijo gmotnih sil je bilo razumeti: vprežna živina, vozovi, motorna vozila, kolesa itd. Prosto-voljno so se lahko prijaviли moški letnika 1928 in ženske rojene od leta 1910 do 1925.

Ker je bila decembra zaledna vojska že zelo močna, je vojna oblast spremenila svoja navodila v toliko, da je mobilizirala predvsem za operativno vojsko sposobne. Predsedstvo SNOS je odločilo, da je treba mobilizirati tudi vse izvoljene odbornike NOO in OF odborov ter poslance NO skupščin in OF plenjumov, člane odsekov in ustanov pri NOO in OF odborih. Izvzeti pri tem so bili samo člani izvršnih odborov, okrožnih NO odborov in okrožnih tajništev OF. Za vojaško službo sposobne je bilo takoj vključiti v vojaške enote, ostale pa vrniti na njihova mesta.

³⁵ Navodila komande TVP 20. VII. in KVP 18. IX. 1944; navodila odseka za mobilizacijo Vojne oblasti IX. korpusa 14. XI. 1944.

Glede na nepravilnosti, ki so se dogajale pri mobilizaciji in odpuščanju iz zaledne vojske ter iz delovnih čet na razne začasne dopuste, je vojna oblast strogo ukazala komandi KVP in njenim komandam mest, naj poskrbe, da ne bo ostal doma nihče, ki se lahko bori z orožjem v roki. Tiste, ki jih je naborna komisija spoznala za nesposobne, niso več pošiljali v delovne čete ali bataljone, pač pa po potrebi le v čete partizanskih straž in v zaščitne čete. V delovne bataljone so morali pa mobilizirati le tiste ljudi iz okupiranih ali s strani sovražnika nadzorovanih predelov, ki so bili res sposobni za delo. Tako se z njimi ne bi mogel sovražnik okoristiti pri kopanju jarkov in drugih utrjevalnih delih (organizacija TODT). Nesposobni za operativno vojsko, ki so ostajali doma na osvobojenem ozemlju, so morali pomagati pri pomladanskih delih na kmetih. Za slučaj, da bi okupator mobiliziral starejše letnike (nad 50 let), pa je morala zaledna oblast tudi nje, za delo sposobne, priključiti delovnim bataljonom.³⁶

Ekonomski odsek

Ekonomski odsek pri komandi TVP je imel po navodilih ekonomskega odseka vojne oblasti opraviti težko delo glede na svoj izpostavljeni položaj v skrajnih zahodnih predelih Primorske, ne samo gospodarsko pasivnih, za sovražnika pač zaradi ugodnih prometnih zvez važnih in tudi močnejše zavarovanih, ampak tudi zaradi edino možne oskrbe v večjem obsegu iz sosednje rodovitne Furlanije, pri čemer je bilo navezati stike tudi z italijanskimi partizanskimi oblastmi in enotami.³⁷

Področni ekonomat je prejel denarna sredstva od nadrejenega ekonomskega oddelka pri IX. korpusu. Njemu je pošiljal mesečne blagajniške obračune, poročila o stanju zalog živil in drugega materiala in nasploh o vsem, kar je spadalo v ekonomsko stroko. Poleg področne komande je oskrboval tudi komande mest, skrbel za prehrano raznih patrolj, skupin, ranjencev in drugih, če so se izkazali, da so upravičeni hraniti se pri zalednih enotah. Prehranjevati premične bolnišnice in druge enote ali ustanove kot tudi organizirati prehodne (etapne) kuhinje so smeli le po posebnem nalogu oddelka za zaledje ali ekonomskega oddelka pri IX. korpusu.

Živila so nabavljali preko gospodarskih komisij ali neposredno pri proizvajalcih. Pri teh praviloma le v soglasju s krajevno gospodarsko komisijo. Kot obmejna ustanova je moral ekonomski odsek še posebej skrbeti za nabavo živil in takih predmetov, ki jih je v notranjosti primanjkovalo: sol, sukanec, tobak itd.

Komandi področja so naročili naj ustanovi šivalnice, čevljarске, kovaške, sedlarske in druge delavnice, ki bi za potrebe zaledja in operativne vojske popravljale ali na novo izdelovale obutev, obleko, perilo, vprežno opremo, žeblje, podkve itd.

Ekonomski odsek je organiziral zbiranje vojaškega materiala, ki je bil po vsem področju razmetan ali poskrit pri prebivalstvu še izza italijanske kapitulacije. Šlo je za vojaško opremo, razna prometna sredstva, živila, orožje,

³⁶ Glavni štab NOV in POS o sestavu čet 22. X. 1944; pojasnila komande KVP 18. in 28. X. 1944; odlok predsedstva SNOS 25. XI. 1944, odredbi Glavnega štaba NOV in POS št. 653 in 654 28. XI. 1944; odredba Glavnega štaba v Partizanskem dnevniku 26. XI. 1944; ukaz vojne oblasti 28. XI. 1944; odredba odseka za mobilizacijo vojne oblasti 16. XII. 1944.

³⁷ Navodila ekonomskega odseka vojne oblasti, št. 59/44 6. VII. 1944.

municijo, živali in odpadni material: aluminij, medenina, železne žice. Zaradi pomanjkanja obutve je ekonomski odsek zahteval od podrejenih komand mest in prehodnih vojaških enot vse kože ubitih živali. Le-te so prenesli ali prepeljali v usnjarno. Za tolminsko vojno področje je prišla do ustanovitve lastne strojarne v poštev usnjarna v Mirnu, ki so jo imenovali »Usnjarna Boris«. Javka ob prevozu v usnjarno je bila v Grgarju in se je imenovala »Točka 2«. Komande mest so mesečno poročale, kakšne kože in koliko so jih zbrale in oddale.

Področni ekonom je skrbel tudi za organizacijo transportnih kolon za prenašanje ali prevažanje živil, kož ali drugih predmetov, posebno pa še zaradi pomanjkanja drugih prometnih sredstev za vprežno živino in opremo. Za živino so navadno skrbeli in jo lahko izkoriščali n. pr. pri poljskih delih tudi civilisti, morala pa je biti ob vsakem času na razpolago zaledni oblasti.

Ker so predvidevali, da si bo področje s časom ustvarilo tudi zaloge živil, opreme itd., je bil odsek dolžan postaviti skrita in šuha skladišča (bunkerje) in vanje spravljati vse, kar ni bilo neobhodno potrebno za tekoče poslovanje, v primeru sovražnikovih vdorov pa tudi inventar (pisalne stroje in podobno) ter arhive.³⁸

Ob prihodu novega intendantskega oficirja Emila Furlana in njegovega pomočnika (Ferda Prinčiča) v začetku decembra 1944 se je izkazalo, da ekonomski odsek v dotedanjem sestavu ne bi zmožal izvesti niti del onih nalog, ki bi jih moral, pač zaradi pomanjkanja sposobnega vodilnega osebja. Glede na izredne razmere (zemljepisno nepovezano, obširno področje, pomanjkanje dobrih zvez, navzočnost italijanskih partizanskih enot itd.), pa je moralo Področje po navodilih korpusnega štaba reševati tudi take naloge, ki so jih povsod drugje opravljale civilne in politične oblasti.³⁹

Intendantski oficir se je sestel z vodjo italijanske divizijske intendance Aldom Baolinijem Ariostom (Hermesom), ki je bil na predlog komande KVP s strani štaba IX. korpusa z vsem svojim pomožnim osebjem priključen ekonomskemu odseku KVP kot intendantski oficir za zunanje nabave (v Furlaniji). Dogovorila sta se, da se bodo vse operativne in zaledne vojaške enote na ozemlju KVP prehranjevale samo preko oskrbovalnega skladišča komande kobariškega vojnega področja. Ariosto se je obvezal, da bo skrbel za zaloge v skladiščih, se ravnal po pravilniku za ekonomsko službo in najtesneje sodeloval z intendanturo področja. Na naslednji konferenci so bili z obeh strani potrjeni načrti za organizacijo preskrbe. Za 16. december je bil sklican v vas Britof (Vzhodna Benečija) sestanek vseh organov, ki so se bavili z ekonomskimi posli, s preskrbo in prevozom živeža iz furlanske ravnine tako za vojsko in civilno prebivalstvo na ozemlju med Sočo in Tagliamentom kot tudi za potrebe IX. korpusa onkraj Soče. Poleg politkomisarja in vsega intendantskega osebja s področja so se te konference udeležili še zastopniki okrožne gospodarske komisije, krajevnih gospodarskih komisij za Brda, Idrijsko in Vzhodno Benečijo, intendant italijanske divizije s še enim članom divizijskega štaba, intendant Operativnega štaba za Zahodno Primorsko s še enim članom istega štaba ter vsi vodje intendantskih skupin, ki jih je imela italijanska divizija v petih conah, v katere je bila Furlanija v intendantskem pogledu razdeljena. Na sestanku so se dogovorili, da bodo intendantske komisije v Furlaniji delovale

³⁸ Navodili komande TVP 20. in 24. VII. 1944; poročilo vojne oblasti 5. IX. 1944.

³⁹ Poročilo ekonomskega odseka 15. XII. 1944.

pod komando kobariškega vojnega področja, dalje o podrobnostih pri izkoriščanju terena v Furlaniji, o prevozu, o kraju namestitve in vodilnem osebnju skladišča, o ustanovitvi klavnice, milarne, usnjarne in drugih delavnic.⁴⁰

Ker na samem ozemlju komande KVP zbiranje živeža ni potekalo v redu, je intendantski oficir že decembra nastavil pri komandi področja in pri vseh komandah mest po enega ekonoma in vzpostavil tudi redne stike z okrajnimi gospodarskimi komisijami.⁴¹

Na Idrijskem in v Brdih je bilo zaradi boljše organizacije in povezave s civilnimi oblastmi na razpolago dovolj dobre hrane, v Benečiji jo je bilo teže nabavljati, v Reziji pa skoraj nemogoče. Da bi uspeli razne enote nemoteno oskrbovati z živežem, so postavili troje velikih skladišč in jih pričeli polniti iz Furlanije. Ker je bilo vedno najteže za maščobe, so pričeli z ustanavljanjem mlekarn, ki so predelovale mleko v maslo in to predvsem v Benečiji. Pri komandah mest je delovalo 7 etapnih kuhinj, v katerih so izdali decembra okrog 1200 celodnevni obrokov hrane; večji del živil so prispevale okrajne gospodarske komisije, ker se intendanti še niso obračali na novo postavljena skladišča.

Kakor so se dogovorili, je področje v decembru prevzelo od okrajnih gospodarskih komisij že nekaj delavnic, obrti in skladišč ter jih postavilo pod svoje nadzorstvo.⁴²

Januarja 1945 so v glavnem uredili razmere in poslovanje v vseh treh glavnih skladiščih. Skladišče št. 1 se je nahajalo med Sočo in Idrijo, skladišče št. 2 je bilo nekje med Idrijo in Nadižo, skladišče št. 3 pa v Zahodni Benečiji. Zaloge živil po teh skladiščih, ki so morala prehranjevati vse vojaške enote na KVP in si kopičiti zaloge za vzdrževanje vojske onkraj Soče, niso smele biti nikdar manjše od 200 centov. Kako pomembna so bila ta skladišča, je razvidno tudi po nameščanju samih starih preizkušenih borcev (bivših komandantov ali politkomisarjev mest, načelnikov OGK ter izkušenih ekonomov) za upravnike, pomočnike, knjigovodje ali poslovodje teh skladišč.

S pomočjo političnega vodstva, ki ga je postavil Pokrajinski komite KPI v Vidmu, so po sporazumu s štabom IX. korpusa v furlanski nižini ustanovili pet okrajev (con) s pripadajočimi gospodarskimi vojaškimi komisijami. Te komisije, ki so jih sestavljali komandant, njegov namestnik, administrator, ponekod tudi politkomisar in transportni oficir, vsi italijanske narodnosti, so imele po več skupin z odgovornimi vodji. Denar za nakup živeža in drugega materiala v Furlaniji je prispeval Pokrajinski komite KPI iz Vidma. To je bilo nekakšno povračilo za usluge italijanskim partizanskim enotam na teritoriju vojne oblasti IX. korpusa. V Furlaniji so običajno plačevali živež z gotovino, pa tudi z boni, ki so jih izdali tamkajšnji politični funkcionarji in ki jih je bilo možno vnovčiti takoj ali pa do šestih mesecev po zmagi. Člani gospodarskih vojaških komisij so lahko po potrebi zasegli živež in drug material tudi s konfiskacijami ali v oboroženih akcijah. Za zvezo med gospodarskimi vojnimi komisijami in Ariostom (Hermesom), intendantskim oficirjem za zunanje posle pri ekonomskem odseku KVP, je bil določen Scopa, ki je moral skrbeti tudi za prevoz na ozemlje KVP.

Kljub tako dobro izpeljani organizaciji pa je prišlo do dalj časa trajajočega zastoja, ker so Nemci v Furlaniji ujeli dva odlična sodelavca in 21 itali-

⁴⁰ Poročilo ekonomskega odseka KVP 8. XII. 1944; odlok komande KVP 11. XII. 1944; obvestilo štaba IX. korpusa 16. XII. 1944.

⁴¹ Intendantski oficir KVP vsem komandam mest 30. XI. 1944 in 5. XII. 1944.

⁴² Mesečno poročilo intendantskega oficirja 2. I. 1945.

janskih funkcionarjev, posebno še zato, ker je bilo že pripravljen živež zelo nevarno voziti mimo nemških zased do skladišč na KVP.⁴³

Januarja 1945 so živež za komando KVP večji del jemali že iz skladišča št. 2. Hrana je bila zadovoljiva, dasi je niso mogli deliti ravno po predpisani tabeli, po kateri so bile določene različne količine za operativno vojsko in za zaledje ter za mesne in brezmesne dni. Okrajna GK za Brda je komando mesta Koj-sko dobro zalagala z živežem, za komando mesta Št. Peter sta skrbeli okrajni GK za Vzhodno Benečijo in Idrijsko, deloma pa so hrano sami kupovali. Komanda mesta Breginj se je oskrbovala iz skladišča št. 3, ki je vzdrževalo zelo dobro zvezo z dolino. Komando mesta Kobarid je okrajna GK Kobarid oskrbovala precej neredno, komando mesta Tolmin pa okrajna GK Tolmin sicer v redu, trenutno pa so ji italijanske partizanske enote, ki so šle mimo nje preko Soče, pobrale vso zalogo. Komanda mesta Bovec je trpela pomanjkanje in se oskrbovala le deloma iz skladišča št. 3. V sedmih etapnih kuhinjah na KVP, od katerih je bila najboljša ona v Kojškem, so izdali 1650 dnevni obrokov. Tudi za te kuhinje so skrbele večinoma okrajne gospodarske komisije.

Ker je januarja steklo delo tudi v področni strojnari, je ekonomski odsek izdal vsem enotam na svojem ozemlju nova navodila za zbiranje kož.

Na dveh konferencah z gospodarskimi komisijami so se dokončno dogovorili o enotnem postopku pri zamenjavi lesa, sena in vina za živež v Furlaniji.⁴⁴

Zaradi mobilizacije za vojsko sposobnih članov gospodarskih komisij in reorganizacije v februarju, se je zaledna oblast v vse večji meri okoriščala z zalogami iz skladišč, posebno še komanda mesta Kobarid; tam je sovražnik zajel vse člane gospodarske komisije. Tako tudi komanda mesta Breginj, ker so jim domobranci oropali več vasi vsega živeža, živine in strojev iz mlekarn ter komanda mesta Št. Peter, ki ji je razen krompirja in fižola vsega primanjkovalo.

Strojarna je deloma zaradi pomanjkanja čreslovine, deloma pa zaradi preselitve nekaj časa stala. Takrat so poslali v Gorico in zamenjali za usnje 110 kož. Tudi milarna ni mogla pričeti z delom zaradi pomanjkanja surovin. Pač pa so postavili pod svoje nadzorstvo 9 mlinov.⁴⁵

V marcu so gospodarske komisije v vsestransko razburkanih dneh utegnile zbrati le nekaj sto kilogramov krompirja, fižola in nekaj živine. Zaledna oblast z operativno vojsko vred je bila odvisna le od skladišč. Po Furlaniji je bilo dovolj živeža, v skladišča pa ga je prihajalo le malo in še to neredno. Sovražnik je poostрил kontrolo nad prometnimi žilami, deloma pa je sabotirala tudi italijanska intendantska služba. Najbolje se je še zadržala II. gospodarska vojna komisija, ki je pod težkimi pogoji vozila živež iz Furlanije s tovornim avtomobilom. Poleg petih področnih delavnic sta delovali pri komandi mesta Koj-sko, Kobarid in Bovec še po ena čevljarska in ena krojaška delavnica, pri komandi mesta Št. Peter pa delavnic niso imeli. Komanda mesta Tolmin je imela dve čevljarski in eno krojaško delavnico. V področni strojnari je bilo konec marca v obdelavi 51 kož, pripravljali pa so ustanovitev še ene nove strojarne.⁴⁶

Do osvoboditve se je zaradi vedno večjih zahtev in nalog ekonomski odsek zelo pomnožil. Poleg ožjega vodstva ekonomskega odseka, ki so ga sestavljali

⁴³ Poročila ekonomskega odseka 24. I., 28. II. in 12. III. 1945.

⁴⁴ Mesečno poročilo intendantskega oficirja 24. I. 1945.

⁴⁵ Glej opombo 43.

⁴⁶ Mesečno poročilo ekonomskega odseka 30. III. 1945.

intendantski oficir Emil Furlan s pomočnikom Ferdom Prinčičem in administratorjem ter intendantski oficir za nabavo v Furlaniji Aldo Baolini-Ariosto (Hermes) s svojim administratorjem, blagajnikom in tipkarjem, funkcionarjev ekonomske službe pri KVP: ekonom, knjigovodja, skladiščnik in pomožno osebje, pri vseh komandah mest: ekonomski s pomožnim osebjem, funkcionarjev ter funkcionarjev glavnih skladišč: upravniki, njih pomočniki, knjigovodje, poslovodje za proviant, za obleko, za obutev, je bila še cela vrsta kontrolorjev (n. pr. skladišč, bunkerjev pri skladiščih, mlinov, ekonomske službe pri komandah mest itd.) in referentov (n. pr. za delavnice, industrijo, za proviantsko skupino itd.).⁴⁷

11. maja se je skladišče št. 2 po nalogu takratne komande zahodnega področja IX. korpusa JA preselilo iz Kobarida v Ajdovščino, osebje skladišča pa v Krmin. O skladišču št. 3 in sploh o vsem osebju ekonomskega odseka ob osvoboditvi po arhivu Muzeja NO LRS ni ničesar znanega.⁴⁸

Sanitetni odsek

Ob vzpostavitvi komande tolminskega voj. področja je Vojna oblast IX. korpusa poslala za potrebe področja in njegovih komand mest le bolničarsko osebje. Posle sanitetnega referenta je opravljal od srede julija do nastopa dr. Karla Rutarja konec avgusta veterinar dr. Franc Karlin.⁴⁹

Naloga sanitetnega odseka oziroma referenta je bila skrbeti za organizacijo sanitetne službe v zaledju, zdraviti in preprečevati bolezni med moštvom partizanskih straž, v delovnih vodih in tudi civilnemu prebivalstvu nuditi zdravniško pomoč. Prav tako je bila tudi veterinarska sekcija tega odseka dolžna skupaj z organi civilne oblasti nadzirati vojaško in civilnega prebivalstva živino.

Vse enote zaledne vojske so morale odseku poročati o boleznih in o zdravstvenem stanju. Komande mest so morale postaviti razuševalne naprave in ambulante. Razuševalne kotle, prirejene iz benzinskih sodov, so postavili na kraju, ki ga je določil sanitetni referent. Ta je o tem obvestil vse enote v bližini. Ambulante, ki so lahko sprejele vsaj štiri bolnike, so gradili v posebno skritih krajih. Vstop vanje je bil dovoljen samo pacientom, bolničarjem in kontrolnim organom. Komande mest so jih oskrbovale. Bolničarji so nosili predpisane znake Rdečega križa na levem rokavu. Zdravstveno osebje po enotah je navadno zjutraj pregledovalo higiensko stanje, prekrške v tem pogledu je moralo komandno osebje kaznovati. Posebno so morali paziti na srbečico, da se ne bi razširila. Tifusa ni bilo. Kjer sta bili dve ali več bolničark, se je morala ena zadrževati na terenu in v zvezi s civilnimi oblastmi nadzirati zdravstveno stanje prebivalstva.⁵⁰

Da bi si zagotovili sposoben kader, so komande mest pošiljale ljudi v sanitetno šolo pri Vojni oblasti IX. korpusa, napravile spiske zdravnikov in bolničarjev na svojem ozemlju, ki še niso bili mobilizirani. Veterinarski refe-

⁴⁷ Poročila komande KVP o funkcionarjih 2., 24. I., 23., 28. II. in 30. III. 1945; ukaz o imenovanju komande KVP 14. II. in 16. III. 1945.

⁴⁸ Dopisi komande zahodnega področja intendantskemu oficirju 11. IV., 9., 11. in 13. V. 1945.

⁴⁹ Poročilo sanitetnega odseka Vojne oblasti 4. VII. 1944.

⁵⁰ Navodila TVP 27. VII. 1944, poročilo vojne oblasti o kontroli 16. IX. 1944; navodila veterinarske sekcije sanitetnega odseka vojne oblasti 27. VII. 1944; navodila KVP 8. in 29. IX. 1944.

rent Karlin je za potrebe komand mest v avgustu izšolal pet veterinarskih pomočnikov.⁵¹

Zbrani sanitetni material so komande mest pošiljale na področje, ki ga je po potrebi delilo preko svoje centralne apoteke. Komande mest so pošiljale sanitetnemu referentu tedenska poročila.

Važno delo so opravile tudi higienske mobilne ekipe, ki so jih ustanovili pri komandah mest in so bile sestavljene iz vodje-bolničarja, dezinfektorja in dveh pomočnikov. Vojna oblast IX. korpusa je poslala dr. Matijo Pelegrina organizirat področno bolnišnico.⁵²

Ko so konec novembra odpoklicali sanitetnega in veterinarskega referenta, je prišel na področje dr. Milan Gregorčič.⁵³ Februarja 1945 so pri kobariškem vojnem področju namestili še referenta za higieno, pri komandah mest pa nove vodje higienskih centrov, razkuževalnih mobilnih ekip, dezinfektorje in možno osebe, ki so potem opravljali svoje delo do osvoboditve.⁵⁴

Sodni odsek

Javno tožilstvo za tolminsko področje in tolminsko področno vojaško sodišče sta pričela poslovati 12. avgusta 1944. Predsednik sodišča je bil politikomisar področja Emil Peršič, člana sodišča sodnik dr. Edvard Votič in Franc Zidarič, zapisnikar Jerica Ciglič, javni tožilec pa Stane Palčič.

Ker je poleg novo postavljenega področnega sodišča poslovalo tudi Briško-beneško odredno vojno sodišče še naprej in sicer za strogo vojaške zadeve, se je področno vojaško sodišče omejilo le na civilne zadeve ali na take civilne, ki so bile v zvezi tudi z vojaškimi osebami.⁵⁵

Komande mest so dobro poučili in jim razposlali tudi navodila, kako naj ravnajo v primerih, ki bi spadali pred sodišče. Da ne bi kršile zakonitosti so se morale komande mest v nejasnih primerih obračati na področnega javnega tožilca za pojasnila. Vse ovadbe so pošiljali na tolminsko področno vojaško sodišče, priprte osumljence in obtožene pa v zapore komande mesta Kojsko.⁵⁶

Sodnemu odseku je z obema ustanovama uspelo vzpostaviti na svojem področju vzdušje zakonitosti. Brez predhodnega dovoljenja ali ukaza komande vojnega področja niso smele komande mest in njihovi organi postopati samovoljno, brez njelega ali pristanka narodne zaščite tudi niso smeli aretirati civilnih prebivalcev. Vse take aretacije je sicer opravljala NZ, ki je tudi nadzirala gibanje prebivalstva in pregledovala potna dovoljenja. Za rekvizicije po Furlaniji so že v začetku avgusta sklenili, da jih dovoljujejo le pri izdajalcih in fašistih in to samo v prisotnosti najmanj dveh članov najbližje italijanske partizanske enote.⁵⁷

⁵¹ Poročili sanitetnega odseka vojne oblasti 20. VII. in 5. IX. 1944.

⁵² Navodila komande KVP 28. VII., 1. VIII. in 25. IX. 1944; poročilo sanitetnega odseka vojne oblasti 3. X. 1944; poročilo komande KVP 5. IX. 1944 in 21. IV. 1945.

⁵³ Poročilo sanitetnega odseka vojne oblasti 18. XI. 1944 in poročilo KVP 26. XI. 1944.

⁵⁴ Navodila sanitetnega odseka vojne oblasti 28. I. 1945; komanda KVP vsem komandam mest 13. II. 1945.

⁵⁵ Poročilo KVP Briško-beneškemu odredu 13. VIII. 1944; poročilo tolminskega področnega vojaškega sodišča 28. VIII. 1944.

⁵⁶ Komanda KVP vsem komandam mest: prepisi navodil in naredb sodnega odseka vojne oblasti 30. VIII. 1944; navodilo KVP 17. I. 1945; odredba senata pri KVP 14. II. 1945.

⁵⁷ Navodila tolminskega področnega vojaškega sodišča 28. VII. 1944.

Po preimenovanju tolminskega področnega vojaškega sodišča v vojaško sodišče IX. korpusne vojne oblasti-senat pri kobariškem vojnem področju in po vzpostavitvi še novih komand mest, se je senat zaradi povečanja kazenskih in drugih obravnavanih zadev v novembru in decembru številčno pomnožil.

V kakšnem sestavu in kako so takrat in pozneje, 1. 1945. sodili, kaže na primer uvod v neko sodbo:

»Sodba v imenu narodov Jugoslavije.

Senat vojnega sodišča IX. korpusne voj. oblasti NOVJ pri kobariškem vojnem področju je pod predsedstvom tovariša podporočnika Maksa Kogoja, tovariša Branka Gregorina in tovariša Stanka Bizjaka kot članov sodišča, tov. sekretarja Staneta Palčiča kot zapisnikarja, v navzočnosti tov. Ivana Simončiča kot tožilca, tov. Ivana Toporiša kot branilca ter obtoženega R... G..., v odsotnosti obtoženega M... I..., po obtožbi tožilca z dne 26. XII. 1944, opr. št. VSKO IX 88/44/18, javno razpravljal dne 26. XII. in 28. XII. 1944 in je po predlogu tožilca na strogo kaznovanje in obtoženca na milo kazen razsodilo...⁵⁸

Komande mest ali preiskovalci, v kolikor so bili tam postavljeni, so pošiljali senatu na področje mesečna poročila o stanju v zaporih. Če je bil krivec več kot teden dni v priporu, je morala komanda mesta pozvati tisto oblast ali enoto, ki je imela z njim opraviti, naj zadevo takoj uredi. Navadno so bili to OZNA in obveščevalni centri raznih enot, vojaška in civilna sodišča.

Da bi zadrževali čimmanj zapornikov, so vse moške obsojene na prisilno ali težko prisilno delo čimprej odposlali s spremnim pismom preko senata pri KVP v kazenske vode, n. pr. I. bataljona NOVGRAD, ženske obsojenke pa so kako drugače primerno zaposlili in sodišče o tem obvestili.⁵⁹

Obveščevalni center (OC)

Njega so pri kobariškem vojnem področju ustanovili v začetku septembra 1944. Vodila ga je Jerica Ciglič. Kmalu so najbolj sposobni obveščevalci pri komandah mest postali vodje obveščevalnih centrov komand mest. Le-ti so pošiljali poročila OC na področje vsak dan.⁶⁰

Konec septembra so pri OC komand mest ustanovili še obveščevalne točke, ki so se hitro osamosvojile. Imele so tri do pet obveščevalcev, stalno vezanih na določeno ozemlje, ki so razpredali tajne mreže preko zanesljivih civilistov celo v okupatorjeve postojanke in to neodvisno od obveščevalnih mrež drugih partizanskih vojaških ali civilnih oblasti. Točke so postavili v zelo skrite kraje in iz njih nadzirali določeno ozemlje. Po svojem značaju so bile vojaško urejene. Za Č 1 (obv. točka komande mesta Kojsko), Č 2 (obv. točka k. m. Kobarid), Č 3 (obv. t. k. m. Breginj), Č 4 (ob. t. k. m. Tolmin) je vedelo le nekaj zanesljivih ljudi, ki so imeli z njimi neizogibno opraviti.⁶¹

Ko so v začetku oktobra vodjo področnega OC premestili na vojno oblast in jo je zamenjal Branko Gregorin, je pri področju delovala že zelo dobro organizirana obveščevalna služba. Tako so sestavljali OC pri KVP: 1. šef centra, 2. prvi pomočnik, ki je preverjal in skrbel za dnevna poročila, sprejeta od podrejenih OC komand mest in obveščevalnih točk ali odposlana nadrejenim oblastem, 3. drugi pomočnik, ki je odgovarjal za razplet in delovanje obvešče-

⁵⁸ Senat pri KVP 28. XII. 1944.

⁵⁹ Predlog vojaškega sodišča IX. korpusne vojne oblasti 2. III. 1945.

⁶⁰ Komanda KVP vsem komandam mest 4. in 16. IX. 1944.

⁶¹ Ukaz OC KVP 21. IX. 1944.

valnih mrež, 4. administrator, 5. obveščevalni oficirji-kvalificirani obveščevalci za posebne naloge, 6. obveščevalni vod 5-15 obveščevalcev, ki so jih rabili tudi za obveščevalne patrulje. Pri OC komand mest so delovali obveščevalci s kurirji. Obveščevalne točke so imele svoje lastno moštvo.⁶²

Od preosnove obveščevalne službe v začetku 1945. l. do osvoboditve so poleg šestih OC pri komandah mest Kojško, Tolmin, Kobarid, Št. Peter, Breginj in Bovec delovale še tri posebne obveščevalne in tri opazovalne točke.

Obveščevalna točka I je nadzirala ozemlje od Gorice do Krmina in Brcana ter Spodnjo Furlanijo. Imela je poleg vodje še pet članov in dva kurirja ter je delovala po celičnemu sistemu terenskih obveščevalcev. Obveščevalna točka II je nadzirala odsek od Krmina do Čedad in Furlanijo. Poleg vodje so bili v njej še štirje člani in kurir. Obveščevalna točka III je bila na sektorju Benečijo. Njo so podredili neposredno OC IX. korpusa kot korpusno točko B 20.

Na opazovalnih točkah so delovali: vodja, pomočnik in kurir. Opazovalna točka »Kanal« je bila postavljena za ozemlje v Soški dolini od Gorice do Ročinja, »Tolmin« za Soško dolino od Ročinja do Volarjev, »Kobarid« pa od tam do Kobarida in za postojanke v kobariški okolici.⁶³

Po odredbi štaba IX. korpusa (9. februarja 1945) sta se OC Operativnega štaba za Zahodno Primorsko in OC komande KVP 7. marca združila v novi OC s sedežem pri komandi KVP. Vodja je postal bivši šef OC Operativnega štaba Karel Kavčič-Iztok, njegov pomočnik pa Branko Gregorin. Preosnovo so izvedli tako, da so z združenim obveščevalnim osebjem deloma okrepiли šibkejšje točke, deloma pa postavili še nove. Obveščevalni oficirji, ki jih je imel bivši OC Operativnega štaba po svojih bataljonih, so ostali na svojih službenih mestih, vendar podrejeni novemu OC.⁶⁴

19. maja 1945 so po naročilu OC tržaškega vojnega področja ukinili vse obveščevalne točke in OC komand mest, za vojsko sposobno obveščevalno osebje se je priključilo večji del Narodni obrambi, drugi pa komandi novo imenovanega zahodnega vojnega področja.⁶⁵

Propagandni center

Propagandni center je pričel šele v začetku 1945. l., ko mu je bil postavljen načelnik Franci Preis, z organiziranim delom: z mitingi, proslavami, kolportažo, tečajji slovenskega jezika, napisnimi in trosilnimi akcijami, pridobivanjem dopisnikov itd. Tudi komande mest so ustanovile kulturno-prosvetne odbore s prireditvenimi in tiskovnimi sekcijami. Za delo odborov so odgovarjali politikomisarji. V propagandni center so pritegnili propagandiste Rezijanskega in Beneškega bataljona. Center je bil v stalnih stikih z okrožnim prosvetnim odsekom.⁶⁶

Komanda mesta Kobarid je pripravila nekaj uspešnih mitingov, izkazal se se je tudi pevski zbor Rezijanskega bataljona s svojo turnejo po Bovškem. Navzočnost tega bataljona je ugodno vplivala na domačine, ki jih je sicer

⁶² Poročilo OC KVP 9. I. 1945; dopisi točk aprila, maja 1945.

⁶³ Dopisi točk aprila, maja 1945.

⁶⁴ Odredba št. 137 štaba IX. korpusa 9. II. 1945; poročilo KVP 7. III. 1945.

⁶⁵ Naročilo OC tržaškega vojnega področja zahodnemu vojnemu področju 19. V. 1945.

⁶⁶ Nalog TVP vsem komandam mest 28. in 30. VII. 1944; poročilo propagandnega centra pri KVP 13. I. 1945; odredba št. 6 propagandnega centra pri KVP 2. I. 1945 in odredba 25. I. 1945.

okupatorjeva in ozopovska propaganda precej zmedla. V Brdih je propagandno deloval poleg terenskih organizacij tudi splošno priljubljeni minersko-sabotažni vod (MSV), ki je vkljub pogostim sovražnikovim vdorom in izdajam dosegel, da se je med prebivalstvom dvignila samozavest. Zastran svojega dela v Benečiji so ugotovili, da so o njej sicer pisali veliko, zanjo pa premalo.

Področna tehnika kot nalašč skozi ves januar 1945 zaradi pomanjkanja papirja ni mogla tiskati, iz istega razloga tudi tehnika Matajur E 34 ni izdajala »Matajur«. Moštvo področne tehnike so številčno povečali, saj je bilo treba zaradi razširjanja domobranskega »Tolminskega lista«, sovražne domobranske literature in vpliva sovražnikovih postojank na Idrijskem, Tolminskem, Bovškem in Kobariškem postaviti nekakšno protiutež. Z letakom »Konec se bliža« so vplivali na ljudi, ki so služili sovražniku, pa čeprav samo s kopanjem jarkov, v Reziyo so poslali vrsto letakov kot »Ai servi del nazifascismo«, »Avviso«, nekaj razglasov itd. Letake so izdajali večinoma v nakladi po 1000, dvojezične pa do 2000 izvodov.

Februarja so organizacijo centra izpopolnili, predvsem kolportažno mrežo, v poročilih je bil vedno večji poudarek na dogajanjih v Benečiji. V tistem času je bilo zaradi velikega porasta partizanske vojske in zaradi zavezniškega prodiranja opaziti, da se je stanje v Benečiji in drugje v okviru KVP obračalo na bolje. Radijska poročila, dvojezična, so izhajala v mnogo večji nakladi kot kdajkoli poprej; vojaške enote so iz dneva v dan prirejale več mitingov, pri čemer sta prednjačila Beneški bataljon in bataljon KVP. Ozopovci so izgubljali tla pod nogami. Tudi domobranci se niso mogli več dvigniti.⁶⁷

Da bi zmanjšali vpliv belogardistične propagande na Idrijskem in v Brdih, so pošiljali tja več literature in tako imenovano Igralsko skupino IX. korpusa. Na Kobariškem so si pridobivali ljudi še v večji meri za sabotaže pri kopanju nemških obrambnih naprav. Na vojaške in politične uspehe v Breginjskem kotu je sovražnik odgovoril z represalijami v samem Breginju. Rezijski bataljon pa se je udeleževal z uspeho propagando na mitingih po Bovškem.

Proti domobrancem so izdali pred koncem vojne letake »Krimska konferenca«, »Kje je V 3?« in še vrsto drugih. Letake namenjene Benečanom so izdajali v italijanskem in slovenskem jeziku.

Prometni odsek

Vojna oblast je na področje lahko poslala prometnega oficirja šele v začetku avgusta.⁶⁸ Takrat so tudi pri komandah mest določili referente za prevoz. Naloga prometnega odseka je bila predvsem popisati vse vrste prometnih sredstev, kje so se ta nahajala in v kakšnem stanju. Posebej pa je bilo treba vzpostaviti zanesljivo prometno zvezo med kobariškim in idrijskim vojnim področjem preko Soče in na svojem poprišču urediti direktne in etapne vožnje z motornimi vozili ali vprežno živino.⁶⁹

Ves benzin, nafto in olje so morali spravljati na prometni odsek Vojne oblasti IX. korpusa. Isto je veljalo tudi za motorna vozila sama, za katere je edino Vojna oblast izstavljalova vozniška dovoljenja.⁷⁰

⁶⁷ Poročilo propagandnega centra pri KVP 25. II. 1945.

⁶⁸ Poročilo TVP 5. VIII. 1944.

⁶⁹ Odredbe prometnega odseka KVP 26. X., 16. in 19. XI. 1944.

⁷⁰ Navodila TVP 23. in 27. VII. 1944.

Pozneje, septembra, oktobra, ko se je prometni odsek že bolj razširil zaradi živahnjšega prometa, je moral prometni oficir Maks Kogoj skrbeti tudi za nabavo vozil, goriva, živine, vprege, za vzpostavitev mehaničnih delavnic, za reden prevoz in nadzor nad prevozniki, kolesarji itd. Odsek je poiskal zveze v Vidmu, Čedadu, Furlaniji, Gorici in celo v Trstu ter od tam preko terenskih, političnih odborov, gospodarskih komisij ter posameznikov uvažal na svoje ozemlje gorivo, opremo, nadomestne dele in slično. V pozni jeseni 1944 so komande mest zbirale tudi smuči za vojsko.

Prometna sredstva so morala biti na razpolago tudi italijanskim partizanom.⁷¹

Ob sovražnikovih vdorih na področje in tam, kjer s prometnimi sredstvi niso mogli prevažati živeža in drugih predmetov, so opravljali delo z delovnimi četami, ki so jih občasno zbrali, pozneje v l. 1945 pa so ustanovili za take posle posebno transportno četo.⁷²

Januarja 1945 je imel prometni oficir že troje pomočnikov: za promet, za zveze in za železnico.⁷³

Oficir za zveze je organiziral in nadziral poštno-kurirske zveze, napeljavo telefonskih vodov in nabavljal material za telefon in telegraf. Med komandami mest in področjem so delovale dnevne poštno-kurirske zveze. Vse kurirske stanice, ki so bile postavljene med štabom IX. korpusa in podrejenimi enotami, so lahko služile le za prenos vojaške pošte. Vso privatno pošto je bilo omejiti na najmanjšo mero in ni smela priti na stanico, da ne bi bila cenzurirana s strani politkomisarja ali obveščevalnega centra.⁷⁴

V zahodni Primorski so januarja 1945 postavili dve telefonski stanici, v Kamenci in Gonjačah. Telefonskih naročnikov je bilo šest in ena centrala, postavljali so še centralo v Imenju, na katero so hoteli priključiti linije, ki so bile trenutno še v delu: Dobrovo, Kožana, Kojsko, Vedrijan. Centrala v Žarščini je bila ob sovražnikovem vdoru napadena.⁷⁵

Oficir za železnice je pripravljval spiske železniških uslužbencev in strokovnjakov na ozemlju KVP, ki bi ob osvoboditvi lahko takoj prevzeli železniški promet v svoje roke in omogočili NOV nemoten in hiter prevoz iz kraja v kraj.⁷⁶

Tehnični odsek

Tehnične funkcionarje pri komandi KVP so postavili novembra 1944. Njihova naloga je bila poročati vojni oblasti o stanju cest, mostov, o naravi porušeni in celih komunikacij Gorica—Tolmin—Trbiž, Gorica—Kojsko—Kombreško—Kobarid, Gorica—Krmin—Čedad—Kobarid in drugih ter okvarjene objekte fotografirati ali skicirati in določiti njih oddaljenost od glavnih izhodišč. Morali so popisati ves gradbeni material na osvobojenem ozemlju in na onem,

⁷¹ Poročilo Vojne oblasti IX. korpusa 9. XI. 1944 in ukaz prometnega referenta vsem komandam mest 25. XII. 1944.

⁷² Odredba prometnega odseka KVP 26. X. 1944.

⁷³ Odredba prometno-tehničnega odseka vojne oblasti 2. in 4. XII. 1944 in prometni oficir KVP vsem komandam mest 29. I. 1945.

⁷⁴ Navodilo vojne oblasti 6. VII. 1944; poročila KVP 5. VIII. in 14. X. 1944.

⁷⁵ Poročilo prometno-tehničnega odseka vojne oblasti (referat za zveze) 16. I. in 15. II. 1945.

⁷⁶ Poročilo prometno-tehničnega odseka vojne oblasti (referat za železnice), 28. II. 1945.

ki ga je nadzoroval sovražnik, ga pripraviti in tako skriti, da bi bilo moči okvaro čimprej popraviti.⁷⁷

Za prevoz gradbenega materiala so januarja mobilizirali voznike, konje in mule po vsem področju. Vojna oblast je takrat poslala tudi dva strokovnjaka, po katerih navodilih so se morale komande mest ravnati.⁷⁸ Poleg gradbenega materiala so organizirali tudi zbiranje medenine, aluminija, železa in drugega materiala za svoje delavnice, pošiljali pa so ga tudi preko komande mesta Cerčno orožarskim delavnicam vojne oblasti.

Pod tehnični odsek so spadale tudi razne delavnice: mehanične, kovaške, mizarske, orožarne, radijske in druge. Odsek je vodil sezname svojih delovnih vodov s posebnim ozirom na tehnično strokovno usposobljenost moštva.⁷⁹

Komanda mesta Kobarid

Komanda mesta (komandant Stojan Gruntar, politkomisar Nande Lesjak) je najprej povečala število svojega moštva od 12 na 30 mož in ustanovila delovni vod.⁸⁰ Z mobilizacijo so pričeli avgusta 1944, ko so zbrali in zdravniško pregledali 40 obveznikov. Postavili so etapno kuhinjo v Ravnah in čevljarstvo delavnico v Breškem. Za prenos živeža so imeli mulo. Postavili so si lastno obveščevalno službo in razpredli mrežo tudi v sovražnikovi postojanki Kobarid in Robič.⁸¹

Septembra so mobilizirali 19 mož. Takrat so se zadržali večji del blizu Livških Raven. Iz Jevščka so 26. septembra krenili v smer Livek—Topolovo, štab pa je ostal v vasi Sturme.⁸²

Precej dela so imeli za časa volitev v vaške odbore s prirejanjem mitingov (Topolovo 4. oktobra, Livek skupno s XVII. brigado 8. oktobra, isto tam 15. oktobra, 17., 19. in 20. oktobra pa v Krasu, Plohi in Ravnah).⁸³

S področjem so imeli dnevno kurirsko zvezo, s komando mesta Breginj najprej vsak drugi dan, oktobra pa dnevno, s komando mesta Tolmin pa trikrat tedensko, v kolikor so to zmogli zaradi narasle Soče.

S prebivalstvom so bili v dobrih odnosih, saj so se ti obračali nanje celo s prošnjami za razsodbo v manjših spornih zadevah. Ugled jim je porastel posebno še po ustanovitvi posebne udarne čete, ki je tu in tam napadla sovražnika ali opravila kak sabotažni posel. V nočni akciji na 26. oktober ob železnici je n. pr. zaplenila 2500 m telefonske žice. Ko so v prvi polovici oktobra odkrili nad vasjo Sužid in v Svinem precej orožja in streliva, so se tudi dobro oborožili. Njihova partizanska straža je narasla na 58 mož. Vzpostavili so vojaški dnevni red z vajami in telovadbo, podnevi so pošiljali izvidnike in krožne patrolje, ponoči pa so imeli dve stražarski mesti. Delovni vod 8 ljudi so zaposlili pri kmetih v Idrijskem in okoliških vaseh ter pri etapni kuhinji v Ravnah. Iz taborišča nad vasjo Sturmi so se 20. oktobra preselili proti Jevščku. Miting v Plohah pri Livku 7. novembra, spominsko svečanost za padlimi na Matajurju

⁷⁷ Navodila vojne oblasti 7. X. 1944 in 27. I. 1945; poročilo KVP 20. XII. 1944 in dopis KVP štabu 3. bat. Novgrad 21. XI. 1944.

⁷⁸ Poročilo tehničnega oficirja KVP 29. I. in 11. II. 1945.

⁷⁹ Poročilo KVP 15. XI. 1944 in poročila prometno-tehničnega odseka vojne oblasti (referat za Novgrad) 3., 18., 29. XI., 14. XII. 1944., 15. I. in 28. II. 1945.

⁸⁰ Poročila komande mesta Kobarid 31. VII. in 6. VIII. 1944.

⁸¹ Poročilo komande mesta Kobarid 16. IX. 1944.

⁸² Poročilo komande mesta Kobarid 1. in 10. X. 1944 in poročilo KVP 30. IX. 1944.

⁸³ Poročilo komande mesta Kobarid 15., 19., 24. in 25. X. 1944.

9. novembra,^{83a} miting v Mašeri 11. novembra so izkoristili kot priprave za splošno mobilizacijo. Ko so se iz Jevščka preselili (13. novembra) v Gabrovico pri Čepletišču, so vzpostavili dnevno kurirsko zvezo s komando mesta Št. Peter. Z njo so si tudi razdelili delo na dokaj obširnem ozemlju. Z živežem so se oskrbovali v Sovodnjem, Perotih, z mlekom v Livku, po meso pa so hodili v Svino in Miklavce.⁸⁴

Med tem časom so prenesli (12. novembra) živež za udeležence okrožne konference v vas Kras in prenesli živež za Operativni štab za zah. Primorsko iz Sužida v Sedlo. Na mitingu, ki ga je priredila mladina 19. novembra v Jevščku, je le-ta komandi mesta izročila zastavo. Naslednjega dne so odšli po sanitetni material v Sovodnje, nato pa so se preselili iz Gabrovce v Jelino pri Livku.

Konec novembra se je moštvo partizanske straže občutno zmanjšalo, ker so ga morali odstopiti komandam mest Breginj, Tolmin in Št. Peter. Ko so se v začetku decembra premaknili iz Jelino v Strmico in od tam dalje v Mašere, so dokončno ukinili še zadnji dve bivši občini na njihovem ozemlju, Sovodnje in Pulfero. Decembra so polovili nekaj shajkancev, ostromrejska skupina je v Sovodnjem ubila dva Nemca, predvsem pa so iskali skrito orožje po Matajurju. 24. decembra so prepeljali 157. garibaldinsko brigado od Raven preko Soče do komande mesta Tolmin. S to komando so imeli takrat zvezo le ob ponedeljkih, s komando mesta Breginj pa je niso mogli redno vzdrževati zaradi pogostih kozaških patrolj, ki so prihajale v zasede do Stupice in celo do Gor. Mršina. Ker so vojaške obveznike do 45. leta starosti že mobilizirali (razen v njihovem delu Benečije), so naknadno razposlali pozivnice tudi moškim, starim do 50 let.

Med tem ko je politkomisar Nande Lesjak opravljal svoje posle do osvoboditve, je komandanta Gruntarja zamenjal že v začetku novembra Rudi Pavček, ki je deloval na komandi tudi do osvoboditve.

V letu 1945 se je ves ustroj komande mesta povečal, predvsem obveščevalni center in ekonomat. Delovni vod je v januarju narastel na 17 mož. Takrat so postavili tudi posebnega prometnega in mobilizacijskega referenta, razkuževalno skupino itd.⁸⁵

Komanda mesta Breginj

Vojna oblast je to komando vzpostavila sicer že 19. avgusta s tem, da ji je postavila za komandanta Karla Kuka, bivšega komandanta mesta Čepovan, in za politkomisarja Mira Hočevarja, bivšega politkomisarja mesta Tolmin, vendar pa je pričela z delom šele po petem septembru, ko se je javil komandant Kuk.⁸⁶

Sredi septembra je bilo delo komande mesta že v polnem teku, saj so mobilizirali in po rekrutni komisiji IV. bat. XVII. brigade pregledali in razporedili okrog 160 ljudi. Po tem času sta IV. bat. in komanda mesta mobilizirala ločeno.⁸⁷

^{83a} V noči na 9. november 1943 so Nemci obkolili del XVIII. Bazoviške brigade (I. in IV. bataljon z brigadnim štabom), ki se je nameraval prebiti iz vasi Matajur v dolino Idrije. Po junaškem odporu je v snežnih zemetih padlo preko 30 partizanov, drugim pa se je posrečilo po težkih bojih umakniti se preko samega vrha Matajurja v Velendol.

⁸⁴ Poročila o številčnem stanju moštva komande mesta Kobarid 10., 30. X. in 20. XI. 1944 ter poročilo KVP 5., 30. IX., 13. X., 30. X., 10. in 13. XI. 1944.

⁸⁵ Dopisi in poročila komande mesta Kobarid 24. XI., 8., 24. XII. 1944, 2. I. in 15. II. 1945.

⁸⁶ Navodila vojne oblasti 19. VIII. 1944 in poročila KVP 5. in 30. IX. 1944.

⁸⁷ Poročilo komande mesta Breginj 17. IX. 1944.

Po partijski konferenci (21. septembra) v Sedlu, za katere zaščito je komanda mesta postavila zasede in po sestanku z gospodarsko komisijo se je komanda mesta preselila 23. septembra) iz bližine Breginja v Presned (Prosnid). V tem času je pribežalo k njim iz postojanke Robič nekaj Italijanov, ki so jih oddali IV. bataljonu. Ko so se 28. in 29. septembra v njihovi bližini spopadli Nemci in garibaldinci, se je komanda mesta umaknila v hrib Mija, od koder so 2. oktobra odšli naprej v Podbelo in dalje v novo taborišče Logje.

Mobilizacijo obveznikov po svojih vaseh so v glavnem opravili že do srede oktobra z izjemo onih, ki so bili zaposleni v rudniku Rablju in iz postojanke Robič, ki se mu patrolje niso mogle približati in pa iz vasi Kreda in Potokov. Kjer so imeli skrivači preko dneva postavljene opazovalce, ki so jih sproti obveščali o partizanskih patroljah. Spat so hodili, posebno oni iz Kreda, v Robič. Poleg mobilizacije so imeli opravka s pregledovanjem civilistov, ki so hoteli v Videm, Čedad, Gorico ali druge sovražne postojanke, prenašali so živež in sodelovali na proslavah (S. Gregorčič) v Sedlu, Podbeli in Breginju.

Ko je sovražnik prodril v Kobarid, se je komanda mesta ponovno vrnila v hrib Mijo (13. oktobra); tam so ostali tri dni, nato pa so se vrnili v Logje.⁸⁸

Delovna četa je pomagala pri obnovi požgane vasi Stanovišče, spravljala seno s Stola, napravljala drva, prekrila nekaj streh, pobelila šolske prostore in popravila okna, iz Stupice v Logje prenesla 700 kg moke za brigado, po sovražnikovem vdoru v Breginj pa pomagala tudi iskati padle (1. novembra).

Komanda mesta se je morala v prvi polovici novembra zaradi sovražnikovega vdora seliti iz kraja v kraj. V tej hajki se jim je porazgubilo iz partizanske straže 22 mož. Že 16. novembra so se preselili v Platišče, kjer se je takrat nahajal I. bat. Operativnega štaba in ostali pod njegovo zaščito. Pri komandi mesta je namreč ostalo le še 24 mož, ki so lahko opravljali taboriščno stražarsko službo, vzdrževali zvezo s komando mesta Št. Peter in s komando mesta Kobarid, kjer je bilo stalno na poti šest do osem kurirjev, in ki so rabili preko Dol. Marsina do nje celih deset ur. Bataljon pa je skrbel za razne patrolje in mobilizacijo. Decembra so zaradi hajke v Vzh. Benečiji in sovražnih zased na prehodih prekinili vse kurirske zveze, posebno še zato, ker se poslani kurirji niso več vračali. Tudi terenske organizacije so popolnoma odpovedale, tako da si komanda mesta s svojim maloštevilnim moštvom ni mogla več pomagati iz zadrege. S ponovnim zdravniškim pregledom so skušali sicer nabrati nekaj moštva iz bivše delovne čete, ki je štela po spisku 45 ljudi, le-ti pa so bili voljni delati v domačem okolišu, drugače pa so se izmikali.

Kljub navodilom s strani področja niso mogli postaviti potrebne prometno-tehnične organizacije, niti ambulante in higienske mobilne ekipe. Razen čevljarja in krojača, ki sta od časa do časa kaj manjšega popravila, niso imeli delavnic. Tudi mobilizacijskega referenta niso imeli, pa saj že od oktobra skorajda niso mobilizirali.⁸⁹

Ob splošni reorganizaciji zaledne oblasti je nastopil (14. januar) novi komandant Friderik Di Bon; politkomisar Henrik Maurič-Petrič, ki je bil pri komandi mesta od 15. novembra, pa je odšel na novo službeno mesto pri ekonomatu področja; njegovo mesto je zasedel Franc Bratovž-Aco. V glavnem se je komanda mesta tudi februarja držala I. bataljona Operativnega štaba za Zah.

⁸⁸ Poročila komande mesta Breginj 24., 27., 29., 30. IX., 2., 13. in 30. X. 1944.

⁸⁹ Poročilo KVP 22. XII. 1944. in 7. I. 1945.

Primorsko. Zveze je imela tudi z bataljonom Matteoti, saj mu je posredovala celo precej orožja, ki so jim ga izročili prebivalci Črnega vrha.⁹⁰

Sodeč po prošnjah na KVP za dodelitev moštva in poročilih o krajevnih odborih, gospodarski komisiji in NZ, se stanje komande tudi v marcu ni zboljšalo. V arhivih Muzeja NO LRS se zadnjič omenja komanda mesta pod komandantom Friderikom Di Bonom in šefom OC Nikolajem Šimacem 19. maja 1945 v Tarčentu.

Komanda mesta Bovec

Postavila jo je XVII. SNOB »Simona Gregorčiča« že pred 17. septembrom 1944 v vasi Soča, kamor pa je bil zaenkrat poslan samo komandant Cezar Sekli-Garibaldi.⁹¹ Politkomisar Alojz Šuc je prišel šele sredi oktobra. Razen 6. oktobra, ko so se morali premakniti v Kranjsko goro ob cesti Bovec—Trenta, ni bilo večjih premikov in je imela komanda svoj stalni sedež v Soči. V smeri proti Bovcu so postavili stalno zasedo štirih mož s puškomitraljezom, ki je bila s komando mesta v telefonski zvezi. Preko dneva so običajno pošiljali izvidnico proti Trenti, podnevi dve patrolji proti Bovcu, eno pa proti Trenti. Vsak dan so opravljali vojaške vaje in politične ure. Po dobrih dveh tednih so imeli na spisku 67 mož, ki so bili slabo oboroženi. Pač pa se je moštvo okrepilo oktobra, ko jih je bilo že 114.

Delovna četa v Trenti z desetarjem na čelu, ki so jo sestavljali domačini in delovna četa pri komandi mesta, sta delali na kmetih, pri obnovi farne cerkve, popravili cesto Soča—Lepena, vzpostavili telefonsko zvezo med komando mesta in stalno zasedo v bližini Bovca, popravljali električno napeljavo, sekali drva za etapno kuhinjo in dva do trikrat tedensko prenašali za gospodarsko komisijo živež v skladišče.

Ker je na ozemlju komande mesta v glavnem mobiliziral že BBO in XVII. brigada, so sami mobilizirali le malo ljudi, pač pa so nabrali precej orožja, opreme, telefonske žice in vse to spravili v skladišče, kjer so skrivali tudi avto. Poskušali so tudi z mobilizacijo rudarjev, ki so iz bližnjih krajev hodili delat v rabeljski rudnik, pa niso uspeli, ker so jim Nemci zgradili v Rablju stanovanja in jih niso puščali več domov.

Proslave oktobrske revolucije v Trenti (5. novembra), ki jo je priredila mladinska organizacija iz Soče, se je poleg vojske komande mesta udeležilo tudi 60 prebivalcev.

Novembra se je zelo povečala tudi delavnost same partizanske straže pri komandi. Zbirali so vse, od orožja, municije, do koles, smuči in opreme. Kar so nabrali, so vskladiščili ali oddali bivšemu V. bataljonu Gregorčičeve brigade. Hodili so v izredne patrolje, n. pr. v Trento po šivalni stroj za lastno šivalnico, prenašat usnje in brigadni štab, v Bogati po strelivo, v Bohinj po 100 kg soli in ovce, v Bavšičico in Trento po orožje in drva. Decembra so za okrajno GK za Bovško pošiljali močnejše skupine po živež in živino v Bohinj, na Kal in v Jablanico, od koder so ob neki priliki prinesli tudi kino aparaturo.⁹²

⁹⁰ Poročila komande mesta Breginj 7., 22., 31. I. in 14. II. 1945; poročila KVP 24. II. 1945; odločba KVP o imenovanju 14. I. 1945.

⁹¹ Poročilo KVP 17. IX. 1944; navodila KVP 25. IX. 1944.

⁹² Poročilo komande mesta 5. X. 1944; poročilo komande mesta Bovec o številčnem stanju moštva in orožja 18. X., 20. XI., 2., 19. in 26. XII. 1944; poročila komande mesta Bovec, 10., 17. X., 5., 17. XI., 3. in 25. XII. 1944.

10. januarja je zamenjal politkomisarja Miro Hribar, februarja so se za Cezarjem Seklijem zvrstili kot komandanti mesta Maks Drobnič-Mijo, Ivan Likar-Sočan in Rafael Lampe-Ciril, dotedanji komandant mesta Št. Peter.⁹³

Komanda mesta Tolmin

Ko so komando mesta 4. julija ustanovili, so bili postavljeni za komandanta Matevž Pišler-Branko, za politkomisarja Miran Hočevar in za namestnika Friderik Di Bon. Četa partizanske straže je štela osem mož. Do konca julija so jo povečali na 28 mož. Etapna kuhinja je delovala samo na Selu, v Čadrgu pa je zaradi pomanjkanja kotlov niso postavili. Na ozemlju komande mesta je delovala tudi sanitetna postojanka št. 2, ki pa je bila pod upravo Idrijsko-tolminskega odreda.⁹⁴

Ekonom in referent za prevoz sta prišla šele v avgustu. Ko so okrepili četo partizanske straže pri komandi na 48 mož, so sredi avgusta lahko tudi v Nemškem Rutu postavili partizansko stražo šestih mož s komandirjem in straži dodelili delovni vod osmih mož. Ob istem času je bil prestavljen komisar Hočevar in ga je konec meseca zamenjal Milan Logar-Stane.⁹⁵

Komanda mesta se je zadrževala največ časa v Knežkih Ravnah. Tja se je premaknila tudi 3. septembra iz Sela. 14. septembra je bila zopet v Kosu, od koder se je 23. septembra umaknila na Jalovnik, naslednjega dne pa vrnila ponovno v Knežke Ravne.

Ves čas svojega obstoja je komanda mesta Tolmin mobilizirala nekaj deset ljudi, kar dokazuje, da so razne vojaške enote na svojih priložnostnih pohodih preko tega ozemlja pobrale že skoraj vse obveznike. Ob odhodu komandanta Pišlerja (10. septembra) na drugo mesto je imela komanda mesta že dobro obveščevalno službo. Komandantove posle je prevzel Friderik Di Bon. Poleg že obstoječih delovnih vodov pri komandi (10 ljudi) in v Nemškem Rutu (10 ljudi) so v oktobru postavili po en vod tudi v Čadrgu (11 ljudi) in v Krnu (16 ljudi). Ti vodi so pripravljali drva, prenašali živež za gospodarsko komisijo Tolmin in strelivo za IX. korpus. V Čadrgu so delovale: krojaška, kovaško-puškarska delavnica in etapna kuhinja, v Selu pa čevljarska delavnica. Etapno kuhinjo so imeli tudi v Krnu.

Sedež komande mesta so prestavili (17. oktobra) iz Knežkih Raven na planino Rut, (19. oktobra) na Temna Brda pri Selih, od tam (10. novembra) nazaj v Knežke Ravne, 29. novembra pa ponovno na Temna Brda. Novembra je štela partizanska straža pri komandi le 29 ljudi, od katerih jih je bilo šest na stalni straži in Grantu. Od januarja do februarja so izdali za enote komande mesta 2322 obrokov hrane, za prehodne goste pa 1834. Januarja so postavili za komandanta Maksa Kogoja. Do konca marca so namestili še vse manjkajoče funkcionarje kot n. pr. prometno-tehničnega in mobilizacijskega referenta, preiskovalca itd. Marca je omenjen tudi že novi politkomisar Nande Lesjak.⁹⁶

⁹³ Poročila komande mesta 6., 8., 14., 20. II. 1945 in poročili KVP 20. in 28. II. 1945.

⁹⁴ Obvestilo komande mesta Tolmin, 18. VII. 1944 in poročili komande mesta Tolmin, 23. VII. in 4. VIII. 1944.

⁹⁵ Poročili komande mesta Tolmin, 17. in 19. VIII. 1944.

⁹⁶ Poročila komande mesta Tolmin o številčnem stanju moštva 10., 24. X., 9., 22. XI., 5., 21. XII. 1944 in poročila komande mesta o delu 28. VII., 19. VIII., 5. IX., 14., 25. X. 1944, 8., 29. II., 17. III. in 18. IV. 1945.

Komanda mesta Kojsko

Zaradi uspešnega razvoja političnih organizacij in dobrih gospodarskih pogojev v Brdih je komanda mesta Kojsko laže opravljala zaledne naloge kot druge komande. Takoj po vzpostavitvi so pričeli z mobilizacijo. Za vojsko sposobne so pošiljali v odred ali v bataljon Mazzini, za partizansko stražo določene Področju, za delavske čete določene pa so si sami obdržali, tako da so imeli avgusta v svojih delovnih četah kar 252 ljudi.⁹⁷

V začetku avgusta so postavili močan obveščevalni center, priključila pa se jim je tudi obveščevalna točka »Pozitiv št. 2«, ki je obstajala v Grojni že junija 1944. V začetku septembra so ustanovili partizansko stražo na Kombreškem v vasi Markiči. Takrat so delovale že tri etapne kuhinje, čevljarstva in krojaška delavnica, imeli so par konj in okrog 300 ljudi v delovnih četah. Sedež komande je bil v Snežalnem, 19. septembra so se preselili v Imenje.

Septembra so odredu preskrbeli novih 49 borcev, komandi Pulfero so poslali 9 mož, področju 101, 12 pa so jih odstopili terenski organizaciji. Ob koncu meseca je štela komanda mesta Kojsko 103 ljudi, v partizanski straži na Kombreškem jih je bilo 18, v devetih delovnih vodih pa 227 delavcev, ki so bili zaposleni pri postavljanju telefonskega omrežja, v vinogradih, na razlaščenih posestvih ali pri kmetih. Komanda mesta se je 7. oktobra preselila iz Imenja v Vedrijan. Zavarovanje taborišča so opravljali skupno z bataljonom Mazzini, pošiljali so izvidniške patrolje proti Vipolžam, Biljani in Kojskemu. Redno vsak dan so imeli vojaške vaje in politične ure. Ko je bil sredi meseca komandant Rafael Lampe-Ciril prestavljen na komando mesta Št. Peter, je prevzel njegove posle Jože Štern, dotedanji komandir partizanske straže, ki pa je konec meseca padel v Gonjačah. Za komandanta so nato postavili Franca Benčino-Matevža. Politkomisar Štefan Krajnik-Stjenko pa je ob istem času prevzel posle za Antonom Knapičem.

Oktobra so mobilizirali predvsem za XVII. SNOB, kateri so pošiljali tudi ubežnike, ki so jih polovili. Nekaj moštva so odstopili področju, nekaj pa komandi mesta Št. Peter. Ustanovili so tudi pri komandi mesta delovni vod 30 ljudi za razna priložnostna opravila, vse druge delavske vode pa so združili v bataljon. Ekonomsko službo so imeli dobro razvito, k čemer so pripomogli dobri stiki z gospodarskimi komisijami na terenu. Higienska mobilna ekipa je bila na razpolago predvsem XVII. brigadi. Stalna mobilizacijska patrolja štirih mož v Grojni je spravljala v partizane prostovoljce iz Gorice in njene okolice. Mobilizacijo so novembra v grobem zaključili.⁹⁸

Po opravljeni trgatvi in zaradi sovražnikovih vdorov je komanda mesta razpustila delovni bataljon, obdržala je le vod pri svojem sedežu v Vedrijanu. Zaradi sovražnikovih koncentracij v Furlaniji in njegovih izpadov v sp. Brda se je komanda decembra pridružila najprej VDV enoti, se 13. decembra premaknila v Imenje, naslednjega dne pa krenila v zah. Brda.⁹⁹

20. januarja so dobili novega komandanta Antona Kurinčiča-Matajurja in mobilizacijskega ter prometnega referenta, čez mesec dni pa je politkomisarja zamenjal Ante Črnič.

⁹⁷ Poročilo komande mesta Kojsko, 21. VII., 4. VIII. in 5. IX. 1944.

⁹⁸ Poročilo vojne oblasti 3. IX. 1944 in sanitetnega odseka vojne oblasti 19. X. 1944; poročila komande mesta 5. in 20. IX., 19., 26. in 29. X. 1944; poročila o številčnem stanju moštva 10., 29. X., 10. XI., 10. in 24. XII. 1944.

⁹⁹ Poročila komande mesta 11. in 28. XII. 1944.

Sodeč po 14.190 izdanih obrokih hrane za enote komande mesta Kojsko od januarja do februarja, je bilo številčno stanje komande precej visoko. Skoraj gotovo so imeli tudi delovni bataljon, ker mu je bil že v začetku februarja postavljen nov komandant.¹⁰⁰

Komanda mesta Pulfero

Na njeno poprišče jo je odpeljal namestnik komandanta KVP 28. septembra 1944. Dasi šibka po svojem sestavu, štela je 17 ljudi, je takoj po prihodu pričela s svojim skorajda pionirskim delom med prebivalstvom, ki ni bilo politično razgledano in bilo brez kakršnihkoli odborov. Zaradi večjih borb in umika italijanskih partizanov je bilo prebivalstvo preplašeno, da jih je komanda lahko zbrala šele 3. oktobra na prvi sestanek v Brceh in postavila tam osemčlanski vaški odbor. Na podobnih sestankih so postavili (4. okt.) v Sovodnjah šestčlanski vaški odbor, 5. okt. pa v Dol. Brnasu, kjer je bila navzoča vsa vas, osemčlanskega v Polju in Gor. Brnasu. Ljudje so bili povsod navdušeni in pripravljeni delati za OF. Že v naslednjih dneh so prinašali razne popise, ženske iz Polja so nabirale sanitetni material. 8. oktobra je komanda mesta v Brceh priredila lep miting skupno z Beneškim bataljonom, dva dni kasneje so krenili proti Pulferu, 11. oktobra pa so se nahajali v vasi Matajur.¹⁰¹

Po odhodu komandanta Izidorja Gruntarja, je opravljal njegove posle politkomisar Radivoj Furlan in komandir čete Marijan Višnar. Četa pri komandi je štela le 12 mož, od njih sedem oboroženih. Kurirsko zvezo s komando mesta Št. Peter so imeli v vasi Kozica. Ker tako maloštevilni niso mogli uspešno opravljati zalednih vojaških poslov in da bi se okrepila prav tako šibka komanda Št. Peter, je KVP 23. oktobra ukinilo komando mesta Pulfero, moštvo pa naslednjega dne v vasi Češnje nad Kozico priključilo komandi mesta Št. Peter.¹⁰²

Komanda mesta Št. Peter

Njo je odpeljal 28. septembra 1944 komandant KVP v beneško vas Selca (Seuce) blizu Altane. Tudi ta komanda je štela 17 mož in ji je bila poverjena zaledna vojaška oblast v Benečiji, kjer je prav v tistem času operirala XVII. SNOB »Simona Gregorčiča« s svojimi bataljoni (prvi trije pri štabu brigade, IV. v Zah. Benečiji, V. na Tolminskem, VI. v Brdih, VII. v Benečiji, VIII. v Režiji). Izvedla naj bi tudi mobilizacijo v Benečiji, kjer je Vojna oblast IX. korpusa vodila v tem pogledu izjemno politiko, sodelovala pri vzpostavitvi ekonomske službe v Furlaniji in pri prevozu živeža preko njenega ozemlja v osrednja skladišča. Z vzpostavitvijo komande mesta Št. Peter so komando mesta Kobarid precej razbremenili, saj je potekala meja nove komande južno od Mršina po črti Sp. Odoriko, Jelina, Gabrovica, Selca, Klodiči, Kostne, Police, ob reki Idriji v dolino Nadiže. Zaradi politične nerazgledanosti prebivalstva pa tudi močne fašistične propagande in ker v večini vaseh ni bilo OF odborov in drugih organizacij, je čakalo komando zelo težko delo. Politkomisar se je v začetku oktobra udeležil sestankov vaških odborov OF v Št. Le-

¹⁰⁰ Odredba KVP o imenovanju 7., 8. in 15. II. 1945; poročilo komande mesta 10. II. 1945 in poročilo KVP 11. XII. 1944 ter 24. II. 1945.

¹⁰¹ Poročilo KVP 28. IX. 1944; poročila komande mesta Pulfero, 9., 11. in 13. X. 1944.

¹⁰² Poročilo komande mesta Pulfero o številčnem stanju moštva 9. X. 1944; ukaz KVP 20. X. 1944; poročilo komande mesta Št. Peter, 24. X. 1944.

nartu, Mjersi, Utani in Podutani, kjer so z vojnimi referenti pregledali spiske obveznikov iz občin Št. Lenart, Srednje in Klodiči.

Politične in druge organizacije na terenu so si z moštvom komande mesta skušale pomagati iz težav. Komanda je na primer dnevno posojala patrolje NZ, okrajnemu odboru OF in še okrajna gospodarska komisija jih je uporabljala za različna dela.¹⁰³

Do konca oktobra, ko sta bila komandant Rudi Pavček in politkomisar Henrik Mavrič-Petrič odpoklicana ter sta ju zamenjala Rafael Lampe-Ciril in Brane Prhne, je narasla partizanska straža na 32 mož, predvsem na račun moštva ukinjene komande mesta Pulfero. Zadrževali pa so se v Selcah do 11. okt., ko so se preselili v Kravar pri Št. Lenartu. Od tam so se v drugi polovici oktobra premaknili v Češnje nad Kozico.¹⁰⁴

Moštvo komande mesta je zaradi mobilizacije naraslo nad predpisano število. Zato so jih nekaj odstopili komandi KVP, večji del pa komandi mesta Breginj. Konec novembra je bilo v četi 55 mož, od njih skoraj dve tretjini neoboroženih, ki so se med nemškim decembrskim vdorom, ko je tudi komanda mesta sodelovala v bojih, porazgubili po svojih domovih.

Medtem ko je politkomisarja Braneta Prhneta že sredi novembra zamenjal Miran Hočevar, le-tega pa konec decembra Franc Grbec-Bogdan, je komandant Rafael Lampe-Ciril ostal na svojem položaju do začetka marca, ko je prišel Ivan Likar-Sočan. Ta komandant in v začetku februarja nastopivši novi politkomisar Joško Tomazič sta vodila komando mesta do osvoboditve.

Obveščevalni center pri komandi mesta se je porajal v začetku decembra, ekonomat se je razvil šele v letu 1945, razkuževalno skupino so ustanovili februarja 1945. Delavnic komanda ni imela, pač pa etapno kuhinjo v Kravarju.¹⁰⁵

Priprave zaledne vojaške oblasti na osvoboditev

Vojna oblast je pred dokončno osvoboditvijo odredila svojim zalednim enotam na ozemlju IX. korpusa JA, kako naj postopajo ob prihodu v osvobojene kraje. Po vzpostavitvi najstrožjega vojaškega reda morajo poskrbeti za namestitve zaledne in operativne vojske v primerna poslopja. V dogovoru z narodno zaščito je treba takoj zastražiti vsa javna poslopja, inventar in arhive ter izdati odredbo o prepovedi uničevanja in ropanja. Za vzdrževanje reda in miru naj postavijo posebne patrolje, za prometno varnost na križiščih in drugih prometnih vodih pa prometnike, ki bodo dajali vojski in civilnemu prebivalstvu potrebna navodila.

Zaledne enote morajo izvesti splošno mobilizacijo za orožje sposobnih obveznikov od 17. do 50. leta starosti ne glede na njihovo zaposlitev, zaseči vsa motorna vozila in druga prevozna sredstva za potrebe vojske.

Ustanove kot so pošta, telegraf in telefon morajo tako kakor tudi vse druge javne službe redno delovati in jih je postaviti pod kontrolo ter zastražiti, kolikor ne bodo na podlagi posebne odredbe militarizirane. Bolnišnice in druge sanitetne ustanove, ki so pripadale sovražniku, je zastražiti in tudi vse potrebno ukreniti za takojšnje delovanje, takoj namestiti potrebno osebje. Industrijska

¹⁰³ Poročilo KVP 28. IX. 1944; poročila komande mesta 24., 30. X. in 4. ter 10. XI. 1944.

¹⁰⁴ Poročila komande mesta 24. X., 9. in 22. XI. 1944; ukaz KVP 12. XI. 1944.

¹⁰⁵ Poročila komande mesta 22. in 29. XI., 10. in 25. XII. 1944 ter 7. II. 1945; odločba KVP 28. XII. 1944, 8. II. in 28. II. 1945.

podjetja in obrate, ki so vojaškega značaja, naj komande mest prevzamejo, v druge pa pošljejo svoje zastopnike-kontrolorje. Gradbena podjetja je treba uporabiti predvsem za graditev komunikacij vojaškega značaja. Za pripornike je treba pripraviti primerne prostore, vse kaznovane na prisilno delo pa vključiti v kazenske bataljone, ki pa jih je strogo ločiti od delovnih, saj se v le-te zbirajo mobiliziranci, nesposobni za operativno vojsko.

Tujce, ki niso pristojni v določen kraj, je treba registrirati na komandi mesta. Tam naj posebni pooblaščenec izdaja tudi propustnice. Zastran morebitne policijske ure in omejitve gibanja civilnega prebivalstva iz kraja v kraj je obvestiti javnost z lepaki. Prav tako je treba objaviti, da mora prebivalstvo v 24 urah prijaviti vse sumljive elemente in sovražnikove vojake, ki bi se pojavili ali skrivali ter oddati vojaški material, ki je ostal za sovražnikom.

Zaledna vojaška oblast mora pripraviti intendantsko osebje, ki bo prevzelo skladišča, in ves drugi intendantski aparat ter poskrbelo za nabavo živeža pri civilni oblasti, odsekih za prehrano, ki bodo edini merodajni za zbiranje hrane po terenu. Tako bo odpadel terenski način oskrbovanja vojske. Na vseh važnejših križiščih naj se postavijo etapne kuhinje.

Civilna, vojaška oblast in OZNA morajo najtesneje sodelovati. Upoštevati je treba nasvete političnih aktivistov.

Čete in bataljone je okrepiti z novomobiliziranimi, posebno pa še povečati komandno osebje, ekonomski, mobilizacijski in prometno-tehnični odsek.

Vsi ukrepi zaledne vojaške oblasti veljajo za vso vojsko na določenem teritoriju. Ob prihodu zavezniških armad na posamezne odseke je stopiti z njimi v stik in jih seznaniti z vojaškimi predpisi in ukrepi, ki jih bodo morali tudi oni upoštevati.

Na vsa javna poslopja izobesiti jugoslovanske zastave. Italijanski živelj lahko izobeša tudi italijansko trobojnico, ki pa mora imeti rdečo peterokrako zvezdo.¹⁰⁶

Medtem ko so konec aprila 1945 enote IX. korpusa prodirale proti Trstu in je Glavni štab NOV in POS nameraval pritegniti enote Operativnega štaba za zah. Primorsko in komando kobariškega voj. področja v borbo za osvoboditev Gorice, so le-ti že uspešno zavzemali sovražnikove postojanke na območju kobariškega vojnega področja, kamor se je z juga nagnetlo mnogo nemške vojske in njenih sopotnikov. Na levi breg Soče je odšel edinole zaščitni bataljon komandé KVP, ki ga je bil januarja 1945 štab IX. korpusa dodelil iz sestava XVIII. brigade »Bazoviške« v zaščito komande KVP in je opravil mnogo samostojnih akcij in tudi sodeloval z enotami Operativnega štaba v večjih borbah.

I. bataljon Operativnega štaba je po pregonu Kozakov (25. aprila) iz njihove postojanke Viškorše (Monteaperta) zavzel položaje okrog Tarčenta. Ko so Nemci dvakrat zavrnilo zahtevo po predaji, je bataljon 30. aprila zjutraj napadel mesto. Nemci z II. kozaškim polkom so se predali že popoldne, skupino esesovcev pa so uničili ponoči. Naslednjega dne je bataljon zavzel Artin (Artegna) in se srečal z zavezniško vojsko.

Béneški bataljon je po uspešnih borbah z Nemci na Križkih Ravnah uničil 28. aprila I. kozaški polk, ki se je utrdil na črti Srednje—Dol. Mjersa—Št. Lenart in naslednjega dne pregnal čez Nadižo italijanske alpince iz postojanke Št. Peter. Med pripravami za zavzetje Čedadada je ena četa tega bataljona skupno s komando mesta Kobarid v noči na 30. april vdrla v Kobarid. 1. maja je bata-

¹⁰⁶ Odredba Vojne oblasti IX. korpusa JA 26. IV. 1945.

ljon po celodnevni borbi skupno z garibaldinci zavzel Čedad in nato v noči od 1. na 2. maj prodrli do Vidma in tam premagal še zadnji nemški odpor.

II. bataljon, ki so ga bili iz Brd poslali na Šentviško goro po orožje in obleko, je na svojem povratku 30. aprila pregnal iz Baške grape italijansko vojsko, 1. maja vkorakal v Tolmin, nadaljeval pohod preko Klodičev do Medane, kjer so se nahajali četniki. Le-ti so zasedli Krmin in ko je bataljon še tega zavzel, se je tolkel s četniki tja do Palmanove do 5. maja, ko sta mu prišla pomagat še Beneški in Rezijski bataljon.

Rezijski bataljon, ki se je bojeval v okolici Bovca, Koritnice in Rablja, se je po uničenju sovražnikove postojanke Žaga pri Bovcu (29. aprila) podal preko Stola in Sedla pri Breginju po Nadiški dolini proti Čedadu, ki naj bi ga skupno z Beneškim bataljonom zavzel. Ker pa je zadel na nemško tankovsko kolono, je prišel v Čedad že po zavzetju mesta. Sodeloval je tudi pri zavzetju Krmina, nato pa se je nastanil v Čedadu.

Bataljoni Operativnega štaba za Zahodno Slovenijo, ki so tako osvobodili vse slovensko ozemlje do črte Krmin—Čedad—Videm—Artin, so kot stalne vojaške posadke ostali v mestih: II. bataljon v Krminu, Rezijski bataljon v Čedadu, Beneški bataljon v Vidmu, I. bataljon pa v Villa Mareto do 31. maja 1945, ko so se morali umakniti.

Komanda KVP je konec aprila poskrila arhive in vse, kar bi jo utegnilo ovirati ter iz moštva svojih odsekov formirala vojaške enote. Ko so prišli iz Ročinja preko Krna v vas Sočo, so se razdelili na dvoje. En del pod vodstvom komandantovega pomočnika Marjana Rusjana je krenil v Vzhodno Benečijo, drugi del s komandantom Darkom Derenda-Tinetom in komisarjem pa je krenil skozi Žago, preko Stola v Zahodno Benečijo, v Robedišče, Št. Peter in Klodiče. V noči na 1. maj se je komandant KVP, že v Čedadu, dogovoril z nemškim oficirjem zastran brezpogojne kapitulacije približno 2000 Nemcev, umikajočih se iz Trsta. Ko je še zaostali del komande KVP dospel 1. maja v Čedad, je župan svečano predal mesto komandantu KVP. Tisto dopoldne je v mesto prispela tudi predhodnica zavezniške oklopne enote, ki so ji pojasnili, da je severovzhodno ozemlje že osvobojeno. Komanda KVP se je še istega dne odpravila proti Vidmu in tam pričakala glavnino zavezniških enot. Na konferenci, ki so se je udeležili zavezniški oficirji in s strani JA komandant KVP ter politkomisar Gregor Počkar, ki je takrat zamenjal Draga Košmrlja, so se načelno dogovorili o delitvi vojnega plena, prehrani in razmestitvi enot, o ureditvi prometa itd.

Komanda mesta Kobarid je 30. aprila vpadla v Kobarid, zaplenila ves vojaški material in orožje, zajela 40 Nemcev, nekaj pa jih pobila. Kar so zaplenili, so odpeljali v bližnje vasi, ker so se morali pod pritiskom, z juga umikajočih se Nemcev, umakniti v vas Svine. Naslednjega dne so ponovno vkorakali v Kobarid in tam ostali do razpusta.

Komanda mesta Bovec se je preselila v Rabelj, zasegla tamkaj vse sovražnikovo orožje in skladišča ter pozneje opravljala svoje naloge kot komanda mesta Trbiž do konca maja, ko so jo ukinili.

Komanda mesta Kojsko se je preselila v Krmin. Komanda mesta Breginj se je 1. maja po prihodu v Tarčent preimenovala v komando mesta Tarčent. Komanda mesta Št. Peter je odšla v Čedad, komanda mesta Tolmin pa v sam Tolmin.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Tone Ferenc, Zaključne operacije IX. korpusa za osvoboditev Slovenskega Primorja (rokopis).

Les autorités militaires de l'arrière dans les régions occidentales du littoral Slovène

Résumé

Afin de contribuer à l'accomplissement des tâches imposées par la lutte de libération nationale en territoire libéré, l'état-major de l'Armée de Libération et des Détachements partisans de Slovénie commença en automne 1943 à établir, à l'arrière des unités d'opérations, des unités des autorités militaires de l'arrière s'étendant à plusieurs districts politiques — commandements de territoires de guerre, commandements de ville subordonnés aux premiers et gardes partisans. Ces autorités ou pouvoirs militaires avaient pour mission de décharger les unités combattantes des tâches militaires de l'arrière: procéder à la mobilisation pour l'Armée de Libération, s'occuper du ravitaillement, de l'équipement et de la répartition des troupes, installer des ateliers militaires, organiser les travaux publics, le service sanitaire de l'arrière, les communications, le service d'information, la justice militaire, maintenir l'ordre et collaborer avec les Comités de libération nationale et les Comités du Front de libération. Ces autorités militaires de l'arrière étaient avant tout formées d'hommes physiquement inaptes au service armé. Les commandements de territoire, de ville et les gardes partisans étaient organisés militairement, mais leurs membres portaient des insignes les distinguant de l'armée active.

Après la création des divisions de Gorica et du Triglav (6 octobre 1943) les autorités militaires de l'arrière furent également organisées dans le Littoral slovène (22 octobre 1943). Dans le secteur du détachement Briško-Beneški (Brda-Vénétie) et Tolmin supprimé, on établit comme autorités de l'arrière de la division de Gorica, le commandement de territoire de Tolmin avec les commandements de ville de Kobarid, Sovodnje en Vénétie, Smartno dans les Brda et Selo près Tolmin; dans le secteur du détachement Idrija-Dolomites supprimé, on établit comme autorités de l'arrière de la division du Triglav le commandement de territoire d'Idrija avec les commandements de ville de Cerkno, Vojsko, Čepovan, Črni vrh près Idrija et Žiri.

Ces deux territoires, Idrija et Tolmin, avaient à peine commencé leur activité que, en raison de l'offensive allemande de novembre dans la région de Tolmin, l'état-major de la IIIe zone d'opérations «Alpska» supprima l'un après l'autre les commandements de ville en novembre et décembre 1943 et rétablit le détachement Briško-beneški (24 décembre 1943). A la fin de janvier 1944, le territoire d'Idrija fut également supprimé et ses troupes rattachées au détachement Dolomites—Idrija—Tolmin rétabli.

Tandis que la Section du IXe Corps s'occupant de l'arrière créait dès mars 1944 deux territoires de guerre de l'arrière, Idrija et Vipava, on ne rétablit le territoire de Tolmin avec les commandements de ville Tolmin, Kobarid et Kojsko qu'au début de juillet 1944. De nouvelles circonstances amenèrent à la mi-août la réorganisation des autorités de l'arrière: le territoire de Vipava devint le territoire de Gorica avec trois commandements de ville; le territoire d'Idrija en eut trois; le territoire de guerre de Tolmin devint le territoire de Kobarid auquel on adjoignit, outre les trois commandements de ville qu'il avait déjà, celui de Breginj et, dans le courant de septembre, les commandements de Bovec, Št. Peter et Pulfero (Podbošec); ce dernier fut rattaché à celui de Št. Peter à la fin d'octobre. Les forces du territoire de guerre de Tolmin étaient de 500 à 800 hommes.

Les territoires de guerre avec leurs sections, les commandements de ville subordonnés et les gardes partisans étaient responsables de leur activité devant les autorités de guerre du IXe Corps (avant juin 1944, devant la Section du IXe Corps s'occupant de l'arrière).

La section économique s'occupait du ravitaillement non seulement des troupes de l'arrière mais aussi des autres unités militaires et des groupes de passage sur son territoire. Elle se procurait des vivres par l'intermédiaire des commissions écono-

miques locales ou directement chez l'habitant. Son importance était considérable pour le passage du blé et autres denrées provenant du Frioul et leur transport sur l'autre rive de la Soča jusqu'au IXe Corps.

La section de mobilisation prenait soin d'amener de nouvelles forces à l'Armée de Libération. Elle organisait des commissions de recrutement qui examinaient les arrivants et les répartissaient selon leurs aptitudes dans l'Armée active ou celle de l'arrière ou bien dans les compagnies de travail des commandements de ville; les inaptes étaient renvoyés dans leurs foyers.

La section sanitaire organisait le service sanitaire à l'arrière et assurait également des soins à la population civile, surtout jusqu'à l'automne de 1944; après cette date, les organes des pouvoirs populaires commencèrent à s'occuper du service sanitaire pour la population civile.

La section judiciaire faisait rendre la justice sur son territoire; le service de procureur du territoire de guerre de Tolmin et le tribunal militaire de ce même territoire commencèrent à fonctionner en août 1944; jusqu'alors, leurs fonctions avaient été remplies par le tribunal de détachement du détachement Briško-beneški. En août 1944, le tribunal militaire de territoire prit le nom de Sénat du tribunal militaire des autorités de guerre du IXe Corps au territoire de guerre de Kobarid.

Le centre d'information aux commandements de ville organisait d'autres centres qui avaient leurs points d'information. Indépendamment des autres réseaux d'information partisans, ils cherchaient des sources même dans les positions ennemies. Il y avait encore trois points d'informations dans la plaine du Frioul et trois dans la vallée de la Soča, de Gorica à Kobarid.

Le centre de propagande organisait des meetings, des fêtes, des cours de langue slovène; il colportait les feuilles partisans et recherchait des correspondants pour ces mêmes feuilles. Les centres techniques de polycopie locaux et de territoire servaient de puissants contrepoids à la propagande ennemie, surtout à la propagande des domobranci. Le centre de propagande publiait un radio-journal et des tracts tirés généralement à 1000 exemplaires et même à 2000 pour les feuilles bilingues.

La section technique surveillait l'état des routes, des ponts, des voies ferrées et préparait clandestinement du matériel pour d'éventuelles réparations.

La section des communications avait la haute main sur toutes les voies de communication et organisait des transports directs ou par étapes sur son territoire.

Les commandements de ville avec leurs gardes partisans accomplissaient dans leur secteur les missions que leur confiait le Commandement du territoire de guerre de Kobarid.